

FUSTER^{ies} *del pont*

1922 ~ 2022

HOMENATGE
D'EL PONT
COOPERATIVA
DE LLETRES
EN EL CENTENARI
DEL NAIXEMENT
DE L'ESCRITOR
JOAN FUSTER

EDICIONS EL PONT

«Vam pensar que era el que a Fuster li hauria agradat, i res de planys ni de «collonades», com hauria dit ell.»

~ Toni Royo

«...ens assenyala –i assenyalarà– tot un camí ple d'afirmacions i rotunditats, de desigs i compromisos, mai, però, amb esperit de dogmatisme sinó des d'una profunda creença en la raó –ja no en la fe, com els nostres pensadors medievals– com a epopeia màxima de la llibertat.» ~ Manel Garcia Grau i Manel Pitarch

«Mestre, no suporta les icones. Estupidesa. Amorfisme ritual. Mort de la paraula que s'escapa al vol d'aus migratòries com accents circumflexos. Inexistència del tacte en forma de titella.» ~ Rosa Miró

«Fins i tot aquells que ataquen o neguen Fuster són, en certa manera, fusterians (o qui sap si més i tot que els devots).» ~ Carles Lluich

«Sota els vidres de les ullerotes, els ulls vius i arredonits són com de mussol, o més aviat com d'òliba. Però abans, quan somreia, se li havien tornat xicotets i li feien cara de furtasquets.» ~ Rosabel Gumbau

«Amb el cotxe, vaig precipitar-lo –en companyia meua i de la meua dona– a una séquia del Mareny Blau i, uns anys més tard, vam viatjar tots dos a Elx, per assistir a la representació del Misteri.» ~ Vicent Pitarch

«Soc afortunada de ser el punt confinat dins el volum que mesura l'extensió de la figura perduda, paral·lela, indivisible, presència que marca l'extensió de l'estima retrobada, com un pont, de mi a tu, / immensament, es desplega / l'afany més pregon que duc / cor-robat de primavera...» ~ Reis Lliberós

«...i marxà elegant i esvelt per l'andana del Passeig de Gràcia, encenent-se el darrer cigarret del paquet que assegurava haver encetat la nit anterior a Sueca...»

~ Lluís Meseguer

FUSTER^{ies}
del pont

FUSTER^{ies} *del pont*

1922 ~ 2022

HOMENATGE
D'EL PONT
COOPERATIVA
DE LLETRES
EN EL CENTENARI
DEL NAIXEMENT
DE L'ESCRITOR
JOAN FUSTER

EDICIONS EL PONT

Edició especial: abril del 2022
Tiratge: 200 exemplars

- ☞ Dels textos: els autors i les autores referits a la taula
- ☞ Il·lustracions, disseny i compaginació: vetavisual.com

Correcció lingüística: Carles Bellver Torlà, Manel Pitarch, Josep Lluís Abad
Coordinació editorial: Josep Porcar
Impressió: Llar Digital

ISBN: 978-84-09-40441-4
Dipòsit legal: CS 327-2022

el pont
COOPERATIVA DE LLETRES

www.elpontdeleslletres.cat

contacte@elpontdeleslletres.cat

A. M. Carles Salvador, carrer de la Mola, 8, 12160 Benassal

AQUESTA ÉS UNA OBRA COL·LECTIVA D'EL PONT COOPERATIVA DE LLETRES.
Els autors consenten la difusió dels textos d'aquest llibre d'acord amb les normes internacionals (amb jurisdicció específica a l'estat espanyol) de la llicència Creative Commons, segons les disposicions de *reconeixement*, *no comercial* i *sense obres derivades* de la 3.0 Spain License. Per tant, els textos d'aquest llibre poden ser reproduïts amb finalitats NO comercials, citant-ne explícitament el nom de l'autoria i sense fer-hi cap mena de modificació que pugui alterar la integritat de l'obra.

Autoanàlisi literària? Literària? Evidentment, sóc un escriptor: així ho tinc inscrit en el DNI, perquè al capdavant, em guanyo la vida escrivint. És «literatura» el que jo faig? Per mi, sobretot, és un ofici: un treball. En aquestes latituds ha de ser inevitablement un treball irregular, aleatori, mal pagat. Escriure, per mi, és opinar. No sóc poeta, ni novel·lista, ni dramaturg. I opinar és ensenyar el cul cada dia. Com que les opinions professionals són escasses, has d'opinar forçosament, sovint: és el drama de l'article periodístic. I et disperses sense voler. La necessitat de guanyar-me la vida a força d'escriure ara em deixa poc temps per llegir, una de les poques coses que m'ha divertit sempre. Això és molt fatigós, i no té gaires compensacions, ni econòmiques ni de les altres. És igual. L'important és «influir» d'alguna manera en un àmbit de lectors. Per «influir» no entenc «adoctrinar»: més aviat, incitar a la reflexió.

JOAN FUSTER

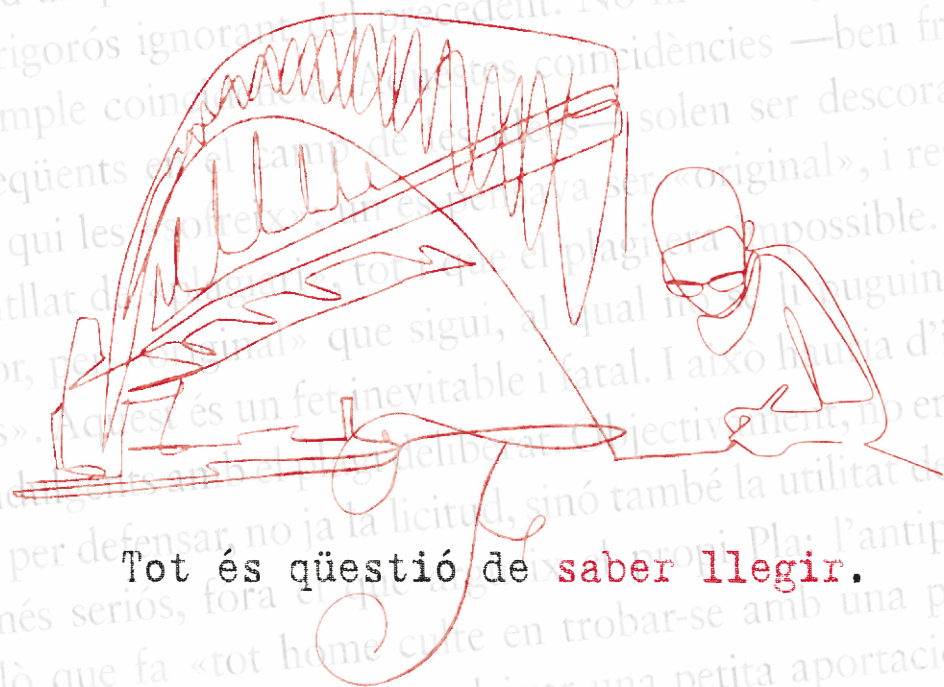
«Ensenyar el cul cada dia»,
dins *Plomes catalanes d'avui*.
Barcelona: Llibres del Mall, 1982

HOMENATGE
D'EL PONT
COOPERATIVA
DE LLETRES
EN EL CENTENARI
DEL NAIXEMENT
DE L'ESCRITOR
JOAN FUSTER

T A U L A

11	PRESENTACIÓ ~ Aina Garcia-Carbó
15	DE NITS, TOTES LES VAQUES SÓN NEGRES ~ Marta Vilardaga
17	EL MESTRE I JO ~ Josep Usó
21	ÉSSER ESCÈPTIC ~ Maties Segura i Rubio
23	A MÀ ~ Vicent Sanz Arnau
27	JOAN FUSTER, TU O VOSTÉ? ~ Toni Royo
31	EL MEU REFERENT, JOAN FUSTER ~ Vicent Pitarch
35	DE RAMON LLULL A JOAN FUSTER A TRAVÉS DE L'EXAMEN DE CONSCIÈNCIA ~ Manel Garcia Grau, Manel Pitarch Font
41	EL PEIX, EN LES PARADES, BOTA COM UN SILENCI ~ Josep Porcar
47	ENYORANCES ~ Imma Monlleó
51	PETITS POEMES PER A PROPOSICIONS DESHONESTES ~ Rosa Miró
53	DOS POEMES ~ F. Mezquita Broch
57	VIATGE EN TREN AMB JOAN FUSTER ~ Lluís Meseguer
59	TEORIA I PRÀCTICA DE L'AFORISME FUSTERIÀ ~ J. Rafael Mesado
63	FUSTER NECESSARI ~ Pasqual Mas
67	DICCIONARI PER A FUSTERIANS ~ Carles Lluch
73	PERÍMETRE D'UN HEPTÀGON ~ Reis Lliberós
75	TRENTA ANYS SENSE JOAN FUSTER ~ Joan Garí
81	EL SO DE LES ESFERES ~ Rosabel Gumbau González
87	AMB LA LLUM DE L'ESPUINA ~ Aina Garcia-Carbó
91	CRIATURA DOLCÍSSIMA ~ Romà Bernad i Negre
93	UNA QÜESTIÓ DE MÈTRICA (I D'ERRATES) ~ Carles Bellver Torlà
97	ACRÒSTIC ~ Artur Álvarez
99	L'HOMENOT DE SUECA ~ Vicent Jaume Almela i Eixau
101	LLETRA AL-LERGÒGENA ~ Josep Lluís Abad

desordre: però si una tortura...
a ningú, a l'hora d'escriure o de pensar, duu e fracàs en
origen. No s'enganyava el tètric i avorrit Eclesiasta. Tot
està ja pensat. ¿Qui serà capaç d'escriure un vers «inèdit»?
personal de cada escriptor demostra que, fins i tot quan mé
d'haver arribat a una realització estètica o teòrica pels se
Adam posant nom a les coses, Colom descobrint continen
gnits, sempre està en el perill de trobar-se amb algú que se
n això mateix. No és insòlit que un poeta adverteixi un d
d'un poeta anterior, imatges, frases, versos sencers, que
rigorós ignorant del precedent. No hi ha hagut plagi: hi
simple coincidència. Aquestes coincidències —ben freqüe
reponents en el camp de les arts— solen ser descoratjades
ll qui les ofereix, i s'espera que siguin «originals», i resulta
titllat d'«original» tot el que el plagiari no pot ser.
tor, per «original» que sigui, al qual no hi puguin endo
rs». Aquest és un fet inevitable i fatal. I això hauria d'indui
indulgents amb el plagiari, sinó també la utilitat del pla
es per defensar, no ja la llicitud, sinó també la utilitat del pla
més seriós, fora el que sigui, i per això Plagi: l'antiprima
allò que fa «tot home culte en trobar-se amb una ploma
continuar», «prosseguir», «deixar una petita aportació en
bilitat segura, antiga i contrastada del seu nucli social». L'es
evol ambició versàtil i infantil d'«inventar la pólvora»
fa créixer un te

Tot és qüestió de **saber llegir.**

Presentació

Amb aquesta publicació, El Pont Cooperativa de Lletres, retem homenatge a un reconegudíssim escriptor, mestre de mestres i amic còmplice com és Joan Fuster i sumem, alhora, una obra col·lectiva més a la col·lecció de publicacions de la nostra associació.

Enguany, amb motiu del centenari del seu naixement, esdevé l'any Joan Fuster i, d'acord amb la resta del país, els i les escriptores de les comarques de Castelló ens unim a la commemoració d'aquest aniversari. La nostra manera de recordar, lloar i tenir present entre nosaltres l'autor suecà és mitjançant el poder transgressor i transformador de la paraula, tal com ell emparava, conreant i llaurant el mot, dedicant-nos a l'orfebreria de la literatura i treballant-la des dels diferents gèneres. D'aquesta manera, en aquesta compilació, trobem escrits que versen al voltant de la figura de Fuster, entre els quals l'assaig i la poesia els gèneres més notoris. Per als i les escriptores d'El Pont, Joan Fuster va ser, i ho serà sempre, un model a seguir i a tenir en compte, una fita per tot allò que l'investigador va saber transmetre'ns. Des dels inicis de la fundació de l'associació, la figura del suecà resultà ser una referència a partir de la qual podíem caminar segures i sempre ha estat present com un mestre possibilitador de camins, tant en el territori solitari i individual de l'escriptura com en l'àmbit col·lectiu.

Així i amb tot, amb aquest llibre, El Pont oferim alè, records, esperances, finestres i portes obertes al món que respiren homenatjant els valors i els principis de Fuster. Una obra amb una selecció de textos i una edició acuradíssima que ha sigut possible gràcies al treball dels i les nostres pontaires.

En definitiva, lectors famèlics, desitgem que ens acompanyeu passejant amb nosaltres per aquestes línies, us convidem a perdre-vos per les pàgines, a caure en la complicitat dels mots. Esperem que aquest llibre us repte, us desvetlle, us estimule, perquè, tal com ens diu el mestre, un bon llibre sempre és una provocació.

AINA GARCIA-CARBÓ

Presidenta d'El Pont Cooperativa de Lletres

FUSTERIES DEL PONT

... correm el **risc**
de no saber si són
plàcides **vaques** de llet
o toros braus.

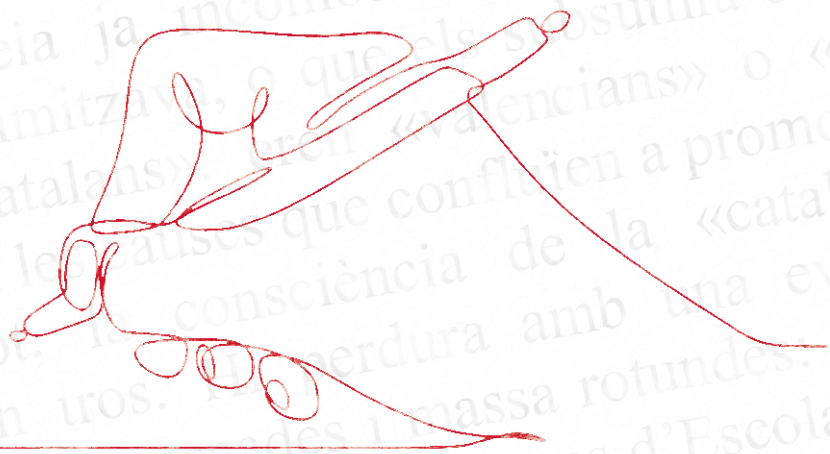
De nits, totes les vaques són negres*

MARTA VILARDAGA

En la fosca més fosca una foguera encesa amb la destresa de mans i pedres per escalfar i nodrir el cos primitiu molt més savi encara. I ara, quan creiem tan clar el negre amb pantalles i llums, la negror se'ns endinsa, ja lluny i oblidats aquells ulls de caliu i cendra, aquells arcs i fletxes traçats a la balma rupestre. Parim por, monstres inexistents, tornem nit el dia com uns *macbeths* nusats als designis més sagnants i obscurs d'Hècate. A qui vol posseir tenebra i llum la cera d'una espelma se li fon als dits i es crema. Així l'odi lentament el corseca, fa forat com un cuc a la terra, i el vetllem còmplices de l'*ungla incansable*. Esgarrapa tots els sòls, solca mar i aire, desvetlla una allau d'ombres que estripen veus i atrinxeren voluntats. Tala arbres, camps, pobles, i el paisatge mor com un llenç de colors desllavassats en la penombra. Rescabalar la dialèctica, un congost entre muntanyes, la font fresca i brollant de les llengües en les nits del món.

* Fuster, Joan. 1985. «Exploració de l'ombra», dins de *Sagitari*. València: Diputació de València.

I morir deu ser deixar d'escriure.

El mestre i jo

JOSEP USÓ

Mon pare va ser mestre d'escola. A banda, era un home amb un gran interès pel coneixement. De manera que, a casa, des de sempre hi havia hagut molts llibres. Recorde els de la col·lecció Austral, inconfusibles. O els de l'editorial Prometeu, que estaven fets d'un paper molt fluix, però on estaven editades moltes novel·les de Jack London. Quan vaig aprendre a llegir, jo devia tindre cinc anys, vaig començar a mirar-me les portades dels llibres d'una altra manera. I n'hi havia un que em cridava l'atenció per dues raons. La primera, perquè estava escrit en valencià. I la segona perquè era evident que aquell «Nosaltres» es referia, específicament, a nosaltres. Hi apareixien uns quants personatges, tots amb barba, barret i gorgera. I just al damunt del que hi era al mig, hi havia un rètol que deia «VILAREAL». Així, amb majúscules. Era evident que allà es parlava de nosaltres.

Molt després he pogut comprovar que no es tractava de la primera, sinó de la segona edició de *Nosaltres, els valencians*, del mestre Joan Fuster. La de març del 64.

Aquell va ser el meu primer contacte amb una figura que anava fent-se més i més gran amb el pas dels anys. A la llibreria que hi

havia a la cuina de casa, hi anaven apareixent més llibres, d'aquell autor. Recorde, perquè es llegia amb molta facilitat, el *Diccionari per a ociosos*.

Molt després, quan va morir Franco i va començar allò que després s'anomenaria la transició, recorde els atemptats amb bomba que va patir a sa casa i pels quals mai es va detindre ningú. O aquell Aplec commemoratiu del cinquanta aniversari de les Normes de Castelló, a la Plaça de Bous de Castelló. Des d'on estàvem, quasi no varem entendre res, del seu discurs; però no calia. Amb l'ambient en teníem prou. Eren anys en els quals al meu poble ningú discutia sobre si la senyera havia de tindre o no una franja blava. Tothom ho tenia clar.

D'aquell temps recorde també com mon pare explicava que en el soterrar de Manuel Sanchis Guarner, Vicent Andrés Estellés li havia comentat a Joan Fuster:

—Ara ja no ens podran dir el «trio la, la, la».

I que aquest, amb aquell punt d'humor àcid que el caracteritzava, li va respondre:

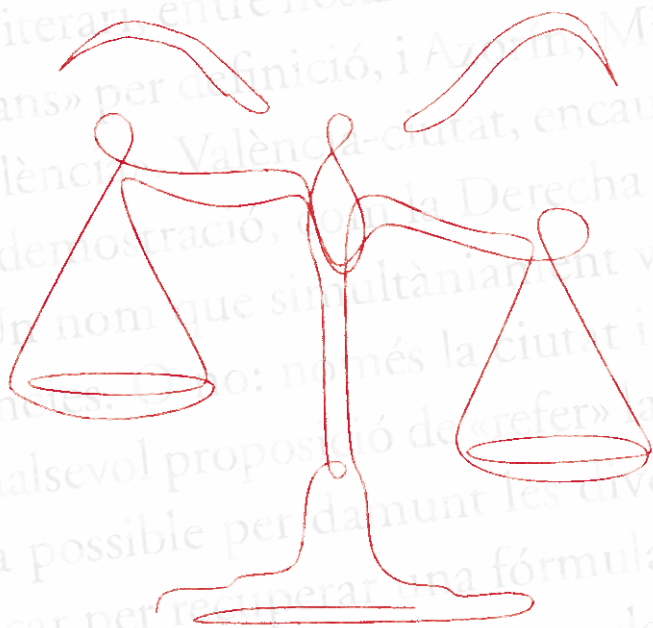
—Serem el «Duo dinámico».

Uns quants anys més tard, el 1991, vaig acabar de traduir al valencià uns apunts de Química de COU que havia preparat un company i antic professor i que vàrem editar entre els dos. Quan em vaig assabentar que Joan Fuster estava disposat a rebre a qualsevol persona que haguera publicat alguna cosa en valencià i a acceptar-ne un exemplar per a la seua biblioteca personal, ja havia fet tard. Joan Fuster va morir massa d'hora.

Vist des de la perspectiva dels anys, em resulta un home fascinant. Des del seu poble, va saber revifar la consciència dels valencians. I no només. Va crear, amb els seus aforismes, un precedent d'això que ara tant fem servir: les xarxes socials. Al capdavant, molts dels seus aforismes semblen escrits, i molt ben escrits, per aquesta finalitat. Això no és, però, sinó un miratge. La saviesa popular sempre s'ha condensat en sentències curtes i molt clares. I a ell li'n devem una bona col·lecció.

Amb tot, ara que farà quaranta anys de l'aplec de la Plaça de Bous de Castelló, mire al meu voltant i veig que estem pitjor que estàvem. No ho hem fet prou bé, mestre.

La **veritat** no sempre
coincideix amb la **justícia**,
t'ho advertesc.

Ésser escèptic

MATIES SEGURA I RUBIO

L'escepticisme és incompatible amb la poesia lírica, amb l'oratória –sagrada o profana– i amb la metafísica. Si l'escèptic intenta fer versos, li sortiran pedestres i àcids; si intenta pronunciar discursos, quequejarà, per indecís o per escrupolós; si intenta elaborar disquisicions sobre l'ésser, acabarà burlant-se'n.

JOAN FUSTER, *Diccionari per a ociosos*

Si Marx assegurava que ell no era marxista,
per què hi ha hagut –i encara hi ha– tants marxistes?
El dogmatisme ha llastrat el pensament revolucionari.
Cal (auto)crítica, heterogeneïtat, insubmissió, heretgia,
cal ésser escèptic davant de les grans veritats,
escapolir-se del sectarisme que anul·la la raó,
però sense caure pel precipici d'una Terra plana.
S'imposa una tendència a etiquetar-ho tot,
un hàbit d'identificar-nos constantment,
adherint-nos a mites, prejudicis, ideologies i partits,
acatant una llei que ens multa si no ens identifiquem,
que ens margina si no tenim una identitat prefigurada,
que limita el possible, les capacitats de l'ésser humà.

Tanmateix, si les etiquetes piquen i molesten,
el millor és tallar-les amb unes tisores.

El llenguatge és una màquina d'etiquetar les coses,
una manera d'aprehendre el món i civilitzar-lo,
i si bé segueix el debat entre apocalíptics i integrats,
cal visibilitzar la dialèctica entre significats possibles,
l'acte de poder i violència que amaga l'exclusió.
L'ordre entre els mots i les coses no és neutre,
sinó que és el resultat d'una batalla invisible
que es lliura des del naixement de la tragèdia.
Potser la guerra simbòlica genera víctimes col·laterals,
però permet entendre'ns pacíficament, amb paraules,
construir sentits comuns i compartir mons.
L'escèptic, però, haurà de ser un arqueòleg dels mots
per tal de descobrir la batalla de cada significat;
haurà de ser un poeta si no accepta el món donat
i en cobeja un altre, si viu ja en altres mons possibles,
si el poder hegemònic infesta la parla quotidiana
i cal la creació poètica per a subvertir la realitat,
forjant nous sentits que ens menen a la llibertat.

En l'era de la postveritat i les *fake news*,
cal ésser més escèptic que mai:
desconfiar dels miratges de la societat de l'espectacle,
qüestionar la veritat històrica dels telenotícies,

contrastar la informació que corre per xarxes socials.
En una societat polaritzada en bàndols enfrontats,
ésser escèptic pot evitar que caiguem en fanatismes,
animant una raó crítica insubornable, clau per a la pau.

Sant Mateu, 5 de març de 2022

Només hi ha una manera

seriosa de **llegir**, que és **rellegir**.

A mà

VICENT SANZ ARNAU

Repaso els títols de Joan Fuster que tinc a mà. La llista és curta però significativa. *Literatura catalana contemporània*, *Nosaltres, els valencians* i *Contra el nacionalisme espanyol* són els títols que recordo haver adquirit intencionadament. El primer i el tercer són eixits de la factoria Curial i el segon una edició del Club del Llibre, una raresa que devia veure la llum arran del traspàs, el 12 de juny de 1992. Curial i el Club del Llibre ja van desaparèixer i Edicions 62, l'editorial que fa la comanda per al Grup del Llibre, avui és un segell d'una multinacional espanyola. A aquesta petita sèrie, hi cal afegir *Aforismes*, el volum 9 de la Biblioteca Joan Fuster de Bromera, que segurament devia arribar-me en un d'aquells enviaments promocionals que l'editorial d'Alzira feia per als docents catalans, en la seua tasca impenitent de penetrar en el mercat principatí. Confesso que al cap de vint anys el tinc pendent de lectura. Si no me n'he desempallegat és perquè sé que l'acabaré llegint. Finalment, hi ha els onze primers volums de la *Correspondència Joan Fuster*, que va iniciar-se al segle passat (1998) i aquest 2022 ha publicat el volum dessetè. L'onzè és de 2009, moment en què la propietària, subscriptora d'*El Temps* de tota

la vida, va fer-me'n donació amb l'esperança que n'aprofités el potencial.

Per la publicació del volum dessetè, m'assabento que Fuster també va cartejar-se amb Carles Salvador, que va faltar el 1955 a l'edat de 62 anys, quan el de Sueca en tenia 32 i ja feia anys que havia iniciat la seua trajectòria d'escriptor. El contacte coincideix en el temps amb el període en què Fuster es forja com a poeta i crític literari, i transita cap als plantejaments que, temps a venir, es coneixerien com a fusterianisme.

I bé, *Literatura catalana contemporània* és originàriament de 1971, dona compte de manera succinta i rigorosa del gruix de la literatura catalana des del Modernisme fins a finals dels anys seixanta del segle XX i conserva encara anotacions destinades a la preparació de les oposicions que vaig passar el 1991. Així doncs, no es tracta només d'un tribut artístic o ideològic, sinó d'un regreïment professional. Vital, al capdavant.

I, ara que hi penso, recordo haver trobat *El País Valencià* a la biblioteca de la Universitat Laboral de Tarragona, a començaments dels anys 80. No em pregunteu com vaig arribar a tindre'l a les mans, que no me'n recordo. Em sorprèn a mi mateix que als 15 anys ja l'anés resseguint. Meravelles de la construcció de la consciència.

Joan Fuster, tu o vosté?

TONI ROYO

Curiosament, a Joan Fuster jo no vaig saber mai com parlar-li, si de tu o de vosté. Tenia clar que a don Manuel (Sanchis Guarner) calia parlar-li de vosté, i que a personalitats com Estellés, o a nivell castellanenc, Miquel Peris, ho feia sempre de tu. Però a Fuster? Veureu, la gent de la junta directiva d'Acció, començant per l'Eli-seu, lògicament li parlaven tots de tu, Joan per ací, Joan per allà. Però jo era un jovenet al qual Joan Fuster li semblava un gegant inabastable, i no em naixia el tu de cap de les maneres. Ara bé, el vosté, en aquell context, hauria quedat també ben estrany. Llavors, sempre m'ho enginyava per a no haver d'emprar una forma verbal personal, en respondre-li. Per exemple, ell em deia: «I què, com va per Castelló?» I jo que li responia: «Bé, estem fent açò, o allò, o allò altre», però mai no li deia «Què et sembla?» o «Què li sembla?» I així vaig anar trampejant, fins al dia que es va morir. Recorde que a l'enterrament vaig anar a Sueca amb Falo Menezo i Pilar Dolz, i amb Manel Garcia Grau, i que en tornar vam decidir fer-nos un bon arròs a la seua salut, crec que va ser a un restaurant del Saler. Vam pensar que era el que a Fuster li hauria agradat, i res de planys ni de «collonades», com hauria dit ell.

També recorde una vegada que em va amollar: «Sou uns fills de puta» (o una expressió pareguda). «En una novel·la em plagieu, en l'altra voleu segrestar-me» (o va dir matar-me?) Evidentment, ho deia somrient, referint-se a l'àmic Rubén Montanyés i a la meua modesta persona. La raó? En «Abans moros que catalans» vam escriure un tros apòcrif del «Nosaltres els valencians», on se suposava que Fuster descrivia la situació valenciana en no haver-se expulsat en el seu moment els moriscos. La cosa em degué de quedar bé –jo era l'autor del «plagi»– perquè l'Eliseu em va confessar després que, eixa nit dels premis, es va endur a casa l'exemplar que havia concursat als Octubre, va començar a llegir-lo i va dir que es preguntava: «I Joan quan ha escrit açò?». I el segrest anava a la segona novel·la, també escrita a quatre mans per tots dos, per Rubén i per mi, València 1977, en la qual un grup d'extrema dreta pretenia segrestar l'escriptor de Sueca per a contribuir així a estimular l'acció/reacció que durant els primers anys de la Transició va posar tantes vegades en perill allò que anomenaven «la fràgil democràcia». Bé, jo vaig somriure a Fuster i no vaig saber massa bé què respondre-li... entre altres raons, insistisc, perquè no hauria sabut quina forma verbal emprar per a fer-ho.

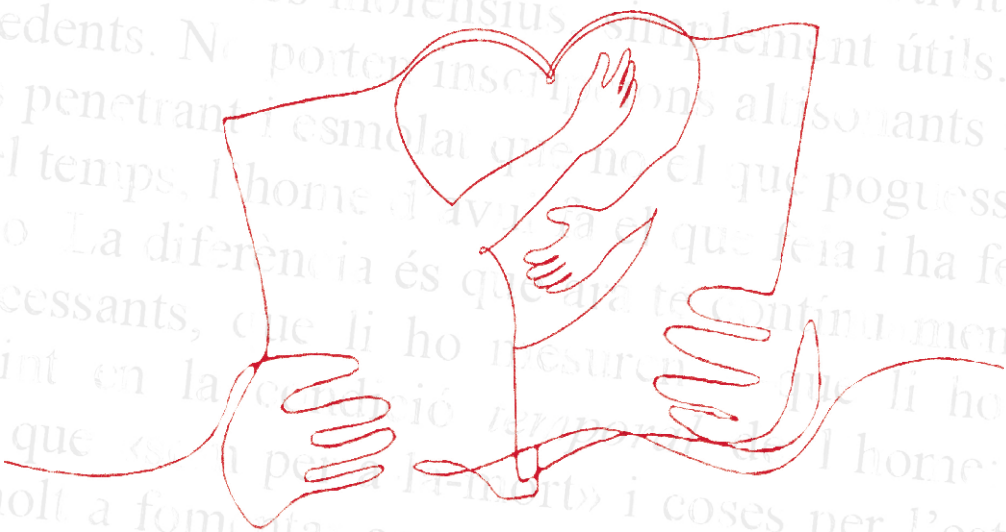
A Fuster el vam dur algunes vegades, a Castelló, a impartir- nos conferències sobre el país i la llengua. Recorde sobretot una a l'edifici «Hucha» de la Caixa d'Estalvis, als Quatre Cantons, al 1983, que estava la sala plena de gom a gom, fins a l'extrem que a molta gent li va caldre restar al passadís, mirant d'escoltar-lo com bonament van poder. Va ser un dels actes més multitudinaris que vaig muntar

durant els primers anys de funcionament de la nostra delegació d'Acció, i a més el diari *Mediterráneo* li va fer una extensa entrevista, cosa no gens normal en aquella època.

*Forma part d'una bona educació saber
en quines ocasions cal ser maleducat.*

Els llibres no supleixen
la vida, però la vida
tampoc no supleix els llibres.

El meu referent, Joan Fuster

VICENT PITARCH

Adolescent dret i fet, sobre la meua ubicació al món jo mantenia una percepció instintiva, primitiva, gairebé genètica: la que m'atorgava la condició de sentir-me natural amb la meua llengua, de trobar-me criat en un entorn, domèstic i social, d'arrels profundes a la Plana. D'inquietuds serioses sobre la realitat de la societat valenciana, en conreava més aviat escasses i força superficials. Almenys vaig completar els cursos per correspondència que havia instituït Carles Salvador a Lo Rat Penat. I poca cosa més. Naturalment, censurava que la castellanització s'instal·lés en els sectors socials més afavorits dels voltants, però no em revoltava si sentia cantar «para ofrendar».

I heus ací que va esdevenir-se el trasbals formidable que provocava damunt la societat la publicació de *Nosaltres els valencians*, el terratrèmol social en què vaig trobar-me atrapat, al temps que anava adaptant-me a la vida nova de la universitat. Tot d'una descobríem en el llibre l'agudesada profunda, la perspicàcia, que regia el discurs rigorós, impecable, punyent, brillant i convincent, que dissecava sense compassió el corpus doctrinal –certament, de falla–, construït de tòpics, fal·làcies i supersticions,

que passava per representar el relat canònic de la història i de l'actualitat valencianes. Decididament, el centaure d'historiador i sociòleg ens invitava a descobrir-nos com a poble, contribuïa a alliberar-nos de la nostra crònica somnolència col·lectiva. Fuster, el meu referent inesquivable.

Tot seguit va venir *Diccionari per a ociosos*, la col·lecció d'aforismes d'una excel·lència sense precedents en la literatura catalana, resultats mitjançant una escriptura esplendorosa, que et paralitza a cada ratlla, una obra a l'alçada intel·lectual i literària de les millors obres de l'Europa del segle XX; una fita, en definitiva, de l'assagisme europeu. No cal que hi afegim nous volums d'aforismes, el diari, els centenars d'articles de premsa, els estudis d'història cultural, de crítica literària, l'edició de textos o la història de la literatura... Fuster és un clàssic català fora mida i un clàssic europeu, clar i ras. «El literat absolut» i alhora «home intel·ligent», que va reconèixer Pla.

Ara, l'altre Fuster que segurament més m'ha influït és l'incitador a l'acció. Amb un objectiu decididament mobilitzador, escrivia per ser útil. De fet, aquesta fou la seua justificació per abandonar la poesia. Sens dubte, la seua obsessiva incitació a l'acció, a «fer» –tal com m'insistia en un text per a «Nosaltres els valencians», l'entranyable programa de ràdio que fèiem els anys setanta– era correlativa a la seua passió i compromís pel país. L'«Ara o mai» de la consigna fusteriana ens trobava, per aquells anys, sempre a punt per ser mobilitzats, com ell, «per la vida i el destí del meu poble».

En el meu cas, són seixanta anys de lectures assídues fusterianes. També el nostre tracte personal fou sovintejat. Sent estudiant,

li fotocopiava documents d'arxiu per a les seues indagacions (que em serviren, més tard, per la tesi doctoral, feta a instàncies d'ell, és clar). Amb el cotxe, vaig precipitar-lo –en companyia meua i de la meua dona– a una séquia del Mareny Blau i, uns anys més tard, vam viatjar tots dos a Elx, per assistir a la representació del Misteri. En fi, vam compartir reunions, tertúlies, visites, dinars, correspondència i estones inoblidables. En nàixer el primer fill, l'Oriol, al telegrama de felicitació ens recomanava: «Cuideu-lo com si fos net meu».

Passeu-me, doncs, la presumpció de considerar-me una criatura fusteriana. En tot cas, bé podeu acceptar que el meu referent és Joan Fuster.

Castelló de la Plana, 29-01-22
Biblioteca de referents, *SF-IEC*

**El profeta, més
que endevinar, provoca.**

De Ramon Llull a Joan Fuster a través de l'examen de consciència*

MANEL GARCIA GRAU, MANEL PITARCH FONT

En Ramon Llull, com en altres autors de text autobiogràfic –i fins i tot el diari o el dietari– l'escriptor experimenta el descobriment i l'aprofundiment d'un mateix, que surt a la llum gràcies a un procés d'escriptura marcat per tot un seguit de pautes i trets ben definits. En aquesta línia discursiva cal esmentar, com a paradigma de 'Diaris' al segle xx, els casos de Cesare Pavese i de Joan Fuster.

En el cas de Joan Fuster –com en el de Pla, Manent o Artís-Gener– tant el plantejament com la seua conseqüència semblen iniciar-se des del mateix punt de partença. Des del seu posicionament d'assagista intentà sempre defugir la filosofia academicista, recargolada o fàtua, per a esdevenir un filòsof «amb mànegues de camisa» (Salvador 1995: 37), gens dogmàtic –no tractà mai de convèncer papes i reis, dit amb un punt d'ironia–, escèptic fins al moll de l'os, suspicax i metòdic, reflexiu i

* Resum del treball publicat a: *Actes de l'Onzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes* (11è, 1997, Palma de Mallorca), vol. I, p. 183-202. Barcelona: Abadia de Montserrat, 1998.

crític, agitador revulsiu amb un bri de sarcasme i guarnit d'una creença esmolada en la raó i en la llibertat intel·lectual (Iborra, 1982: 170-177). Efectivament, la seua tasca d'assagista l'emmarca com a pensador capaç d'enfrontar-se als grans dilemes de l'home actual, des d'una intemporalitat i una reflexió impagables. Així ho demostren els assaigs de caire humanístic com, per exemple, *El descrèdit de la realitat* (1955), *Les Originalitats* (1956), *Diccionari per a ociosos* (1964), *L'home mesura de totes les coses* (1967), *Examen de consciència* (1968), *Consells, proverbis i insolències* (1968) i *Diari 1952-1960* (1969).

En bona part d'aquestes obres, i més particularment al seu *Diari*, Fuster ens mostra sempre un «jo» que no defuig el cos a cos amb el «nosaltres», sinó que s'imbriquen per mostrar més fermament tota la gamma de matisos del ser humà, començant per la reflexió sobre sí mateix. I tot això en moments difícils per censures i situacions sociolingüístiques amargues. Ja ens ho digué a *Les originalitats*:

De la primera paraula a l'última, només hi ha una bona voluntat d'entendre i, per consegüent, d'explicar. En forma part l'observació perplexa, la pregunta sense resposta, el sarcasme incidental [...] Tinc confiança en la lletra. Qualsevol paraula escrita, bé sigui per se, bé sigui a contrari sensu, acaba sempre per ser revolucionària. Tot és qüestió de saber llegir. El pensament s'aferma -s'aferma- en les objeccions.

Paraules i sentit ampliat, entre molts altres textos, a *Diccionari per a ociosos*, on ens fa una defensa de l'escepticisme com a virtut

i com a higiene contra la filosofia abstracta i metafísica i la moral estricta i arbitrària:

Els escèptics són sempre –i per definició– persones raonables, enraonades. Es posen cautelosament al costat de la raó, i per això solen tenir raó. O dit d'una altra manera: dubten, i encerten [...] L'escepticisme és l'únic correctiu viable de la fanatització i de la badoqueria. L'únic: no n'hi ha d'altre. De més a més, l'escèptic s'inclina a practicar el sarcasme, que, com tothom sap, és una forma higiènica i eficient de la caritat.

I la seua «bona voluntat d'entendre» i de practicar l'escepticisme no fou altra que el preguntar-se, per exemple, el paper del ser humà dins de la societat, la nostra història i la nostra literatura, la reflexió com a arma inconformista i interrogadora davant d'una societat, la valenciana, massa sotmesa, encara, a renúncies, oblits i ambigüitats. Racionalitat i humanisme per damunt de tot. Amb les seues reflexions, matisacions, interpretacions, ens assenyala –i assenyalarà– tot un camí ple d'afirmacions i rotunditats, de desigs i compromisos, mai, però, amb esperit de dogmatisme sinó des d'una profunda creença en la raó –ja no en la fe, com els nostres pensadors medievals– com a epopeia màxima de la llibertat. Ell mateix ens ho deixà dit a les primeres pàgines de *Nosaltres, els valencians* (1962): «No tinc altra autoritat que aquesta: la d'haver-me apassionat fins a l'obsessió per la vida i el destí del meu poble», un poble desinformat i menstingut aleshores. En un altre moment, a la presentació de *Consells, proverbis i insolències* (dins *Indagacions i propostes*, MOLC 1985: 219), Fuster ens «avisa» i posa

en guàrdia el lector sobre la seua actitud al voltant de l'escriptura i «confessa» al seu interlocutor directament –talment Llull, des dels plans ben diferents i amb intencions últimes també ben diferents– les seues pretensions i inquietuds.

Així, des dels seus aforismes –o les «càpsules de doctrina», com diu a la introducció de *Judicis finals*–, passant per la major part dels vora setanta llibres seus fins al *Diari*, Fuster se'n mostra preocupat per «fer-se entendre i fer-se llegir», dèria que, en temps i circumstàncies ben diferents també tenia, com hem dit, Llull, encara que la seua *Art de contemplació* sempre tenia un destinatari d'estadi «superior». En paraules de Josep Iborra (1982: 122), Fuster vol ser –també i a més– «útil». Si més no, el seu «jo» –i tota la seua força dialògica– es troba més profusament mostrat en aquells papers més íntims, els quals no defugen els trets esmentats d'altres textos del gènere, des del seu ample epistolari, passant pels escrits –molts i molts d'ells aforismes– en què s'involucra en la reflexió i el seu *Diari*, on veiem un Fuster espontani, més fresc i flexible, sense deixar mai la ironia, fins a arribar al Fuster oral (Mollà, 1993).

A manera de conclusió, el *Llibre d'Amic e amat* de Llull definí els 366 versicles, adequats com a model de reflexió als ermitans contemplatius medievals, com a «metàfores morals». Fuster defineix els seus aforismes, adreçats al lector del segle XX, com a «càpsules de doctrina». Tots dos troben, per camins diferents, una fórmula semblant per a manifestar les seues idees, reflexions, passions. Llull, a través de la prosa religiosa i didàctica: a *Vida coetània* o a *Cant de Ramon* ens manifestà, confessà, la seua vida més íntima,

la seua identitat. Fuster, a través del pol oposat a la filosofia o la teologia –sobretot a la prosa humanística i al *Diari*– ens manifestà, confessà, el seu escepticisme, les seues idees, els raonaments i els detalls de la seua vida.

Tots dos, Lluïl i Fuster, separats per més de sis segles, s'han trobat en un mateix punt: l'examen de consciència i el gènere «assagístic» de caràcter confessional, íntim o autobiogràfic.

BIBLIOGRAFIA CITADA

Salvador, Vicent. 1995. Fuster i l'estratègia del centaure. Picanya: Edicions del Bullent.

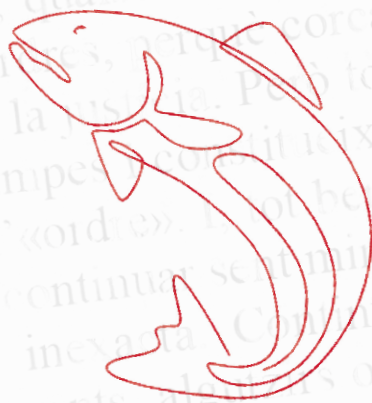
Iborra, Josep. 1982. *Fuster portàtil*. València: Edicions 3i4.

Fuster, Joan. 1985. «Diari 1952-1960 (fragments)», en: *Indagacions i propostes*. Barcelona: Edicions 62, La Caixa, MOLC.

Mollà, Toni (1993). *Converses inacabades*. València: editorial Tàndem.

la mà que arriba a creure's pura festa

El peix, en les parades, bota com un silenci

JOSEP PORCAR

«*Internet* no supleix la vida, però la vida tampoc no supleix *Internet*». Manifassege el cèlebre aforisme fusterià per al·ludir a la significació de dues fites confluents ara fa trenta anys i en principi desconnectades: l'aparició del primer navegador web de la història, el ViolaWWW, tan sols dos mesos després de la mort de Joan Fuster, l'últim gran assagista, per tant, de l'era Gutenberg. Com a mesura de totes les coses [*sic*], i conscient de les creixents servituds tecnològiques, ens hi va prevenir amb una sola piulada: «En el temps de la cibernètica, l'important és saber parar una màquina». L'advertència figurava a la capçalera del meu blog quan el vaig encetar –vint anys farà aquest mes de maig. La majoria de blogs apareguts com bolets a mitjan de la primera dècada del mil·lenni van ser abandonats a començaments de la segona a causa de les comoditats interactives (*usabilitat*, se n'ha dit) a oferta de les noves xarxes socials de companyies privades i expertes a capitalitzar –i patricular– l'autoconsum massiu de continguts *fast-food*. Abans d'aquesta orgia d'avatars, els blogs van ser útils, i encara ho són, per a pensar i qüestionar sense restricció de nombre de caràcters ni cap altra de les censures, algorítmiques o no, avui consentides. I van servir també per assajar al

voltant de la utilitat de la poesia. Fou el cas de blogs d'escriptors com Ricard Torrents, Joan Todó o el meu, per citar alguns textos involucrats en el debat que ens ocupà l'abril del 2009 a partir del desafiant aforisme de Fuster: «La poesia només serveix per a fer més poesia».¹ Esplèndida insolència, però... *i això era tot, i això era prou?*

La poesia aprofita per a poc, si atenem els comuns conceptes d'utilitat i benefici, incloent-hi els rèdits diguem-ne *parapoètics*, és a dir, guardons, retribucions i vedetismes mediàtics i xarxaires, sovint protagonistes en la projecció pública del gènere. Però és que, en competència amb serveis oferits per altres arts i artesanies, tampoc no *funciona* gaire si posem al dia els preceptes clàssics que compendia la divisa de T. S. Eliot: «engrandir la nostra consciència o refinar la nostra sensibilitat».² Precisament entre els refilets cibernètics circula sovint un altre apotegma, aquest del poeta Marc Granell, més revelador: «Els poetes són els éssers més imprescindiblement inútils que hi ha sobre la terra».³ Com a valedors d'un poema, els criteris d'utilitat ens aboquen sovint a vacil·lacions i despropòsits –si no a servilismes–, per assequibles que semblen els imparables i sensiblers simplismes discursius o la factura experiencial, terapèutica i conso-latòria adjudicats a la poesia en les darreres dècades per acòlits de la postmodernitat i/o del margaritisme. *Fast food poetry*. Una creació lírica –art que ultrapassa l'esfullar margarides i llur flaïre impresa– pot, però, i ha de ser sotmesa, com reclamava Fuster, al voluble criteri analèctic (poc útil, d'altra banda) de si un poema val o no la pena?

1. Fuster, Joan. 1968. «Proposicions deshonestes», dins *Consells, proverbis i insolències*. Barcelona: AC.

2. Eliot, T. S. 1957. «The social function of poetry». *On poetry and poets*. Londres: Faber & Faber.

3. Granell, Marc. 2006. *Tard o d'hora*. València: Denes.

Aquesta és la qüestió que jo personalment em plantejo, la que cada poeta hauria de plantejar-se: si la seva poesia “val la pena”. [...] ¿Qui serà tan modest que, per un instant, posi entre parèntesis el seu orgull de lletraferit, i faci examen de consciència respecte a la utilitat de la seva labor?⁴

I com fer-ne l'examen, si no dilucidem abans què és, i quin és, el valor que fa valdre la pena? Perquè hi ha poesies que *valen la pena* i són realment penoses. Quina mena de validesa és, doncs, la d'un poema? Cànon, tradició, moviment, capella, pèls a les cames? Un fangar. Amb anterioritat, doncs, per pouar una mica d'aigua clara, caldria reprendre la pregunta gens retòrica de Hölderlin: «De què serveixen els poetes en temps de misèria?»⁵ («*Wozu Dichter in dürftiger Zeit?*»). La qual, i a risc de rebre com a resposta alguna invitació a l'extermini, poc variaria si l'escurçàrem: «De què serveixen els poetes?». Per sentir-hi, almenys, la fressa del corrent de fons, és idoni el dictamen del mateix poeta alemany amb la veu de Blai Bonet: «Allò que queda, però, ho funden els poetes» («*Was bleibt aber, stiften die Dichter*»)⁶. El meu doblatge: els poetes no són, literalment, els fundadors del món perdurable, però són testimonis actius i significants d'una existència que ha ostentat, almenys fins ara, una alta presumpció de memòria possible, permanència o persistència. Aquesta possibilitat de memòria, ni que siga mínima, elemental, aquesta *poesia possible* –parafrasejant ara Saramago–,⁷ del tot argumentable històricament, al meu parer repel·leix i

4. Fuster, Joan. 1965. *Causar-se d'esperar*. Barcelona: A. C. Cara i Creu 4.

5. Vers de l'elegia «Brod und Wein» –Pa i vi– (1801), amb traducció de Ricard Torrents i Bertrana.

6. Cèlebre díctic de l'himne «Andenken» –Record– (1803), tan útil per a Heidegger, Vinyoli...

7. Saramago, José. 1985. *Os poemas possíveis*. Lisboa: Caminho.

inhabilita tot càlcul d'utilitat, tota contingència d'un valor d'ús determinant, objectiu o subjectiu, tant durant l'acte de creació poètica com en el posterior procés de retria per part de l'autoria. Tot plegat encaixa perfectament amb un altre axioma decisiu, aquest del poeta estatunidenc Archibald MacLeish: «Un poema no hauria de significar / sinó ser».⁸ Una altra cosa ben diferent és el possible valor d'ús (i valor de canvi) categòricament aplicables a les opcions i expectatives de recepció d'un producte poètic. Però això no és pas poesia, és mercat, i «la música roman a l'altra banda».⁹

Sens dubte, aquesta inutilitat concomitant de les manifestacions líriques neguitejava l'escriptor de Sueca i fou el motiu, explicava, pel qual va decidir d'abandonar la poesia. Semblaria que li costava de pair la inservibilitat –i les mediocritats i circumlocucions– de molts dels productes dels liròfors, sovint aliens (i encara sort!, hi afegiria jo) al catàleg de practicitats que arriben a exigir el mercat, el poder, la revolució i, fins i tot, el públic lector, la Literatura o un geni de l'assaig: «La utilitat: utilitat per als altres, per als lectors. La literatura ha de ser reflexionada en funció del públic consumidor, tant com en funció dels autors que la creen».¹⁰

Ara bé, dit això, la reacció pirotècnica de Fuster amb una hipèrbole maximalista –flaubertiana– de la inutilitat del gènere desllavassa laforisme. I per bé que em trec el barret davant de les exquisides i útils ironies fusterianes, se'm fa tan enlluernadora com impostada la sentència detonant: «La poesia només serveix per a fer més poesia».

8. «Ars Poetica» (1926), dins *Collected Poems 1917-1952*. Boston: Houghton Mifflin Harcourt, 1952.

9. Fuster, Joan. 1950. *Ofici de difunt*, dins de *Set llibre de versos*. València: Eliseu Climent editor, 1987.

10. Fuster, Joan. 1965. *Causar-se d'esperar*. Barcelona: A. C. Cara i Creu 4.

Ales o mans, és evident que Fuster era conscient d'aquesta seua faroneria (la *boutade* francesa), altrament no hauria definit l'expressió poètica com «la terrible necessitat d'haver-hi de jugar amb els mots, és a dir, amb significacions de validesa –en principi– col·lectiva i, en suma, operants», ni hi reconeixeria «l'alteritat com a nota substantiva».¹¹ Costa tancar els ulls a la paradoxa gairebé casassiana («terrible, però terrible terrible») d'acceptar necessitat, jugada i alteritat per a, tot seguit, revocar-les per ulteriors criteris d'utilitat, potser «operants», sí, però no sempre –ni a tot arreu– vàlids ni validables.

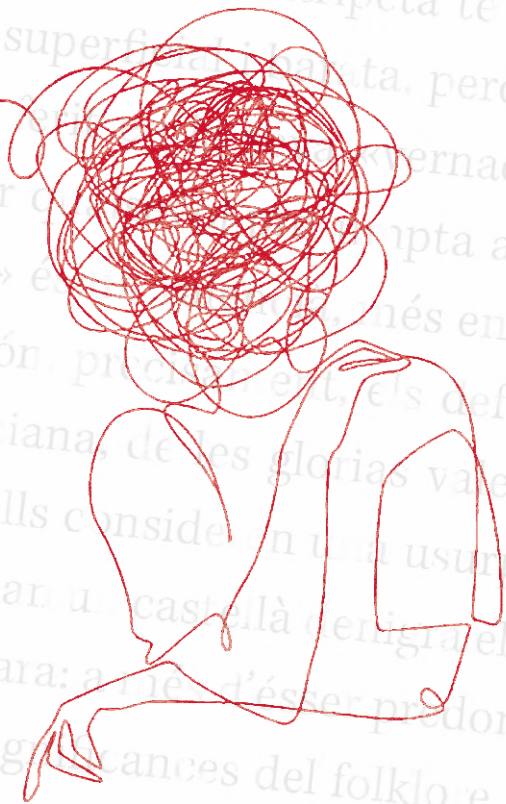
En definitiva, si l'aforisme en qüestió s'esmerça a amplificar una de les funcionalitats de la poesia, la retroalimentativa, resulta desenfrenada i prescindible l'auxesi d'aïllar-la amb l'adverbi «només», per bé que, és clar, utilíssima a l'hora de vendre un llibre de *consells, proverbis i insolències* –al qual, doncs, hi podríem afegir: «i exabruptes». Una llàstima, perquè l'oportú «sobretot» (més elegant intel·lectualment) hauria fet millor servei. *Genus irritabile vatum*,¹² m'etzibaria ell... I tant! I gràcies per la provocació, mestre, ja veus tot el que m'has fet escriure! En tot cas, ara o mai, remenar i destriar poesia com qui ho fa en un basquet de Navelate no és útil ni recomanable; correm el risc de (fer) creure que les taronges més lluentes són les bones mentre el peix, en les parades, bota com un silenci.¹³

11. Fuster, Joan. 1969. *Diari 1952-1960*. Barcelona: Edicions 62.

12. «Gent irritable, els poetes», en paraules d'Horaci, per a qui, per cert, al segle I a. C., la poesia tenia una utilitat mimètica i moral capaç de produir un plaer sensorial gràcies a la forma. Es tracta del cèlebre precepte horacià de l'*utile dulci* (*Ars poetica*, versos 343-344): «*omne tulit punctum qui miscuit utile dulci, / lectorem delectando pariterque monendo*» («Tots les consideracions s'endurà qui acordi utilitat i dolcesa, delectant el lector i alhora guiant-lo»).

13. «El peix, en les parades, bota com un silenci», és un vers del «Poema sobre València» de Joan Fuster, aplegat al llibre *Terra en la boca*. Barcelona: Barcino, 1953.

Ningú no té idees "pròpies";
en tot cas, en té algunes de "fixes"

Enyorances

IMMA MONLLEÓ

*Ja coneixeu el cèlebre aforisme grec:
«Fuster és la mesura de totes les coses»¹*

Sense voler caure en el ditirambe,
ni més autoritat que l'estima per les lletres,
és difícil retre homenatge a qui va escriure tant per «Nosaltres».

Jurisconsult de formació,
intel·lectual de vocació,
i escriptor per obligació.
al remat,
gran lletraferit,
i de les nostres lletres «Homenot».

Sense fer amistat amb l'atzar,
escrits, llibres, articles, tot ho va ben arxivar.
No només per al seu ús,
també per a qui seguisca,
Ell ja ho sabia: «l'escriptor escriu perquè algú el llegisca».

1. Fuster, J. (novembre-desembre 1952) Judicis Finals, *Pont Balau I, Núms 3-4*, Mèxic

Un tràfec epistolar abundant i productiu:
amb Joan Sales, Guarnier, Carles Riba, Espriu...
Cartes, avisos, anuncis, comunicats;
escrits per qui sap, que van a ser analitzats.
Pel seu valor combatiu,
per la seua revulsió implícita,
i pel seu impecable acatament,
a la llengua ben escrita.

L'estil fèrtil, eloqüent i crític de qualsevol dels seus «papers»
tingué dels germans catalans i balears, el seu reconeixement.
De tot plegat pagà un preu ben alt,
en forma d'amenaçes, desprestigis i de dos atemptats.

Un assagista incòmode,
per la seua prolífica activitat,
perquè encoratja en llegir la seua estima pel poble,
per la llengua,
i per la cultura que ens dona identitat.

Enyorances de Fuster,
en un escenari polític d'un cert esglai,
on els seus escrits són més actuals que mai.

Alguns semblen escrits per a l'edició de demà,
on segur que tindria el mateix rebombori
o qui-sap-lo, més enllà.

Enyorances d'una ploma, en un territori en resistència,
on encara en quedem molts que:

«No volem deixar d'ésser el poble que som,
que no volem cedir a la dissolució ni a la indiferència»²

Enyorances de Fuster

«Dels qui creiem que [...] podem ser un poble sa i coherent.»³

Estimat Fuster, el món ens segueix posant a prova,
«als qui ansiem per al nostre país, una plenitud nova.»⁴

Seguirem lluitant!

per tu,

per totes,

per tots,

per «Nosaltres, els valencians».

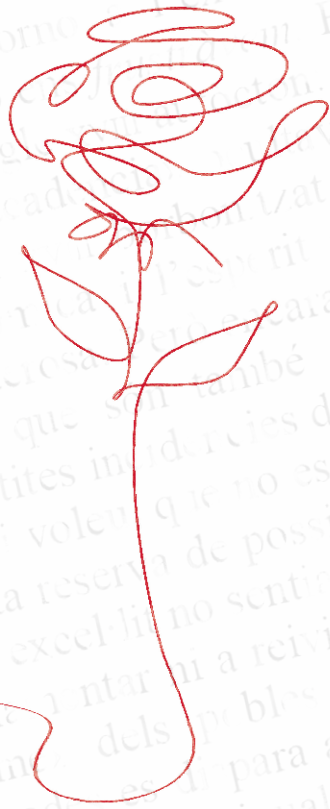

2. Fuster, J. op. cit, 1964 pàg. 10.

3. Fuster, J. op. cit, 1964 pàg. 11.

4. Fuster, J. op. cit, 1964 pàg. 11.

La **rosa**, sense la **literatura** que li ha caigut a sobre, només seria una col petita, insípida i de colors enganyadors.

Petits poemes per a proposicions deshonestes

ROSA MIRÓ

—*Les roses són immorals, no us sembla?*

—Però no són immortals. Heu escoltat mai la mort d'una rosa? Un ogggg que s'estavella contra el terra que l'acull.

—*Hi ha qui badalla quan fa l'amor.*

—Que ho faça la vora de la mar!

HUMANISMES

—*L'home mai no hauria «inventat» la mar.*

—Com la mar salvatge no detura les fonedisses ones, sent la remor del pas del temps al meu endins. I no emmudeix. I m'acompanya com una efervescència que mai no calla.

—*En el temps de la cibernètica, l'important és saber parar una màquina.*

—Mestre, no suporte les icones. Estupidesa. Amorfisme ritual. Mort de la paraula que s'escapa al vol d'aus migratòries com accents circumflexos. Inexistència del tacte en forma de titella. Per què parlar?

Per què escriure?
Per no dir escopint entre les dents que frenen el sentit dels
vocabularis
Per no gesticular, per fer-me entendre agafe un *smail*
Prenc una existència no-existència d'expressió humana
Sense ulls, sense tacte
Per llenguatge, boca mutilada
Per ànima, màscara veneciana d'un teatre oblidat
Saquejant enciclopèdies. Rousseau guillotinat
No parreu! No escriviu! No rimeu!
Negueu l'existència del verb!
Circumstancials, abstracció, paraules incompletes
Demolidor. Sentiments reduïts a un cercle, dos punts i una línia
de formes infinites
Xst! Som icones de les *TIC* cap a forats de cuc meteorits
Pols de paraules en descomposició
Deixalles, detritus siderals vagaran eterns per sistemes planetaris
en un cosmos no finit.
Cap esperança, mestre.

Dos poemes

F. MEZQUITA BROCH

*No sé si m'estimaves: t'estimava
i això era tot, i això era prou, i els dies
obraven per a mi racons tendríssims.*

*T'estimava amb les hores i amb el somni,
i et cantava, i passaves, i abril queia,
i et sabia ma carn meravellada.*

*Sí, t'estimava lentament i sorda.
Com s'estimen les coses marcescibles.
Com s'aprèn l'idioma de l'absència.*

JOAN FUSTER¹

No sigues com la resta.
Conserva la frescor de l'inici,
del bell començament,
quan no s'empraven
convencions a l'ús
ni la paraula vana.
Aquella imprevisió,
espontaneïtat neta
de la planta que naix

1. Fuster, Joan. 1954. *Escrit per al silenci*. València: Institució Alfons el Magnànim.

en terra nova.
Equivoca't
les vegades necessàries.
Sabrem així qui eres,
la resta és una llarga barreja
d'educació i costum,
molta retòrica. Preparació.
Com la fera aguaita la presa
de bestreta.

Lleus, les penes parlen, immenses, callen.

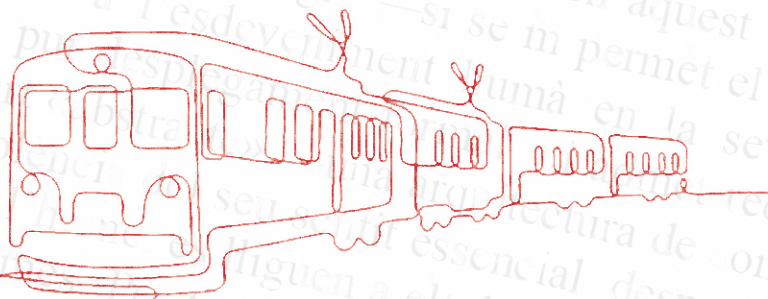
MICHEL DE MONTAIGNE²

L'expressió de la tristesa
evident i franca,
sembla un misteri
massa fàcil d'explicar.
L'estridència del dolor
no va acompanyada de vegades
amb la veritat explícita.
El silenci final
és un pou difícil d'obrir.

2. Montaigne, Michel de. 1992. «De la tristesa», en *Assaigs breus*. Pròleg de Joan Fuster. València: Albatros.

El plor potser siga
testimoni sobtat
de l'instint que arriba.
Però també es presta
en ocasions sentides i alienes
com una mercaderia.
No hi ha acord ni mesura,
tot esdevé llarg o concís,
letargia íntima que cou
una part de la vida.

Fins a quin punt
tenen **dret**, els altres,
a la meua **sinceritat**?

Viatge en tren amb Joan Fuster

LLUÍS MESEGUER

Ara fa trenta anys anys va morir *Joan Fuster, escritor valenciano* –segons la lacònica nota telegràfica del Ministeri d’Afers Exteriors a les Ambaixades d’Espanya, entre elles la de Moscou, on em trobava jo, que vaig escoltar la telefonada que m’ho comunicava, mirant l’esglesiola de Spassopeskovski, a la llum de la vesprada que, al barri de l’Arbat, i en aquella estació de l’any, dura quasi tota la nit; des del finestral de l’apartament de Marina Abràmova, la sàvia traductora del *Tirant* –i que ara està traduïnt *Diccionari per a ociosos* per a la revista *Inostrànniaia literatura*.

L’autor de *Les originalitats* era ja el ciutadà de Sueca més important, més que el mestre músic Josep Serrano i el futbolista Antoni Puchades, com mon pare li havia fet notar, dos anys abans, amb motiu de la defensa de la meua Tesi de Doctorat sobre el poeta líric Bernat Artola, en la qual l’especialista en escepticisme va polemitzar a propòsit de la cita de sant Agustí *In interiore hominis habitat veritas*: volia que jo li aclarira el seu dubte de sempre sobre si era *in interiore hominis* o *in interiori homine*.

Uns dies més tard, l’autor de *Criatura dolcíssima*, poc abans de marxar jo cap a Moscou, vora la barra del bar de Filologia de la

Universitat de València, en anunciar-li tal projecte esclau, assentí dient precisament «Collons!» –com el llibreter Vinyes exiliat de *Cien años de soledad*. Tal fórmula de permís derivava de la confiança afectiva de l'únic record compartit només amb mi: un vell viatge en tren, i la llarga conversa per als dos ociosos suscitada, on blasma la genuflexió com el pitjor esforç d'incomprensió. Havia succeït quan els trens es retardaven tant que de València a Barcelona sempre s'hi arribava tard (com aquell dia: ell, l'autor d'*El descrèdit de la realitat*, m'acabà regalant el bitllet per si la RENFE retornava els diners, i marxà elegant i esvelt per l'andana del Passeig de Gràcia, encenent-se el darrer cigarret del paquet que assegurava haver encetat la nit anterior a Sueca, per a la relectura de les darreres pàgines d'uns no massa convincents papers erudits, i d'uns versos... ja no va dir, crec, de qui, francès o italià).

Uns mesos més tard, entre els efluvis florals d'una sobretaula en el Desert de les Palmes, alguns dels comensals vells recordaven haver-hi compartit uns dies juvenils i crucials valencianistes del 1962... Amb irritació etflica, l'autor de *Nosaltres els valencians* puntualitzà que no tenia coneixença que ningú n'haguera dilucidat de manera les parts de l'obra: «els fets», «les indecisions», i «els problemes» –sobretot, la tercera! clamava–; i li dolia de rebre'n elogis desmesurats, refusos parcials, frívols obliterats. I, sorollant els carrossos de gel del got per al darrer glop, demanà a la concurrència si coneixien el seu article *El rodaballo*, i amb quina ocasió i motiu l'havia escrit.

I uns tres mesos més tard, com ja he dit, arribà la notícia a Moscou.

Teoria i pràctica de l'aforisme fusterià

J. RAFAEL MESADO

1. (Possiblement) una definició

AFORISME fusterià: microdosi de saviesa d'anar per casa, petites capses de lògica paradoxal, píndoles d'escepticisme subtil, senyals ínfims per la navegació per l'oceà de les contradiccions i de les possibilitats, pràctica abreuçada de la ironia més fina, on les paraules són llamps que incendien el bosc permanent dels conceptes, les flames del quals llancen el pensament cap a fora, més enllà del seu territori particular. Brevetat del gest, concreció del joc concís. Fruits dolcíssims de l'arbre de l'intel·lecte.

2. Sobre la seguretat

Seguretat completa

SOLS estic segur de no estar segur de res.

Seguretat relativa

SEGUR, segur... mai no ho està ningú. Encara que es prenguen totes les mesures necessàries, sempre pot passar-nos el que és imprevist. Si més no, el que és inevitable.

Tot i que no ho sembla, en tot moment ens pot caure un aeròlit sobre el cap.

Seguretat particular

I VOSTÈ, està segur d'arribar a demà?

Hi haurà un dia al qual no arribarà. I, a més, vostè no ho veurà.

Seguretat lèxica

ESTIC segur. I això què significa? Potser tenir clares les idees, fermes, ben fixades i arrelades a la superfície de la realitat. Una realitat ferma i ancorada als fets, que esdevenen canviants i borrosos, determinats, si pot dir-se així, per una realitat líquida.

Mirant així l'estat de les coses, ja no estic tan segur.

Seguretat limitada

TENIR uns principis clars, determinants per a unes finalitats inamovibles, vol dir que, tal com han començat, s'acabaran.

3. Sobre la llibertat

TRAIR-SE per una subvenció.

BENESTAR: existència anestesiada.

REIVINDIQUE la supressió de la submissió. En aquest sindicat esteu tots admesos.

L'HOMME és un ésser submís.

4. Mínimes

LA TRAÏCIÓ sempre ens agafa per sorpresa.

QUANTA raó te l'evidència.

L'HOME és l'únic ésser que es mortifica.

LA RIALLA és l'antídot del dogmatisme.

La FE cega ens enlluerna.

DESCONFIE totalment d'aquells que no riuen.

SENSE esperar res. Que no és desesperar.

DECEPCIÓ: producte de la il·lusió.

LA DIGNITAT es perd sense adornar-nos-en.

ESTUDIA bona cosa i et faràs un lladre de profit.

ELS DÉUS no escriuen. Per això, no hi ha res escrit, tot es pot escriure novament. Un paisatge sempre serà el mateix. La mirada, en canvi, sempre serà diferent, única, irrepetible.

5. Sobre la mort

CAP METGE no pot curar-te de la mort.

LA VIDA mata: lògica paradoxal.

MILLOR fora suïcidat-se a les dotze i a les dues anar a dinar una paella.

PER MÉS que corres no podràs fugir de la mort. Deixa't acaronar per ella en els braços del somni, quan et quedes mort, per un moment, a la migdiada.

L'HOME és un ésser neuròtic, la malaltia del qual es diu pensament. Doncs, és l'únic ésser que sap que morirà.

6. Coherència extrema

COM ESTAVA totalment en contra de la ingestió de drogues, quan la dentista va anar amb l'agulla a posar-li l'anestèsia, va dir: Drogues NO. I la dentista i la infermera van haver de patir per treure-li el queixal.

Fuster necessari

PASQUAL MAS

Fa ja unes dècades, regirant novetats en una llibreria de la Fiedrichstrasse de Berlin vaig trobar un llibre de gran format amb fotografies i biografies al peu de personatges de relleu de l'Espanya de Franco. No recorde el títol, però sí que l'únic valencià que hi havia era Joan Fuster. A casa, vaig pensar, ens toca convèncer de la importància d'allò que fora ho tenen ben clar. No feia massa temps que havia vist Joan Fuster amunt i avall per la Facultat de Filologia de València –ell acabava la seua tesi i jo començava la meua– i un estol d'alumnes a l'espera de les molletes de saber que repartia el savi. Tots es giraven amb admiració en veure'l passar perquè sabien que veien algú a qui mai li podrien pagar un deute.

Molt abans, havia de vendre Joan Fuster per a dir-nos l'any 1962 quina és la identitat del nostre poble amb *Nosaltres els valencians*. Fins aleshores, s'al·ludia al País Valencià com un territori definit per un tarannà folklòric dins del Llevant feliç. I és que la identitat valenciana s'ha tingut com subsidiària de la castellana i, a més a més, diluïda per missatges sufragats per un voraç centralisme madrileny («Madrid és Espanya», diuen) sense límits. Tanmateix, després d'uns anys de vindicacions nacionalistes assumides per

bona part del poble valencià, persisteix una onada cada vegada més gran que mira cap a temps estantissos en què res del que ens fa únics –com la llengua pròpia– es defensa. La situació actual resulta tan lamentable que a molts no els estranya l'existència de líders d'alguns partits polítics que no utilitzen el valencià ni per dir bon dia. ¿Com poden dir-se valencians si no fan ús d'una eina com l'idioma que singularitza un poble?

No fa gaire, per tancar el poemari *Geòrgiques* vaig lamentar-me amb aquestes paraules: «trist és haver de viure per veure morir / la teua llengua / *in hac lachrymarum valle*». Sí, acaba com *La Celestina*; i sí, un llibre en el qual mor fins l'apuntador, tots els que cometen actes dolents. Digueu-me pessimista, però no li veig més solució tal com van les coses. Ni la premsa, ni la justícia, ni el turisme, ni les cartes dels restaurants, ni les botigues, ni tantes coses han pujat al carro de la identitat valenciana. Portem anys d'educació en valencià i els nostres fills, més que mai, juguen en castellà o en anglès; els nets, probablement desestimaran una llengua que, al pas que anem, va camí de convertir-se en residual perquè un sector de la societat no la considera necessària per fer-se un lloc en la societat. Un sector, a més, que amb l'excusa de no recolzar la pretesa independència de Catalunya rebutja també allò que ens uneix, una altra vegada la llengua.

Si amb Fuster vam escapar d'un valencianisme sucursalista i provincial per assolir una identitat nacional, ara hem caigut en un pou de paellisme magdalenero i fallero i som ben pocs a poar. La «dualitat nacional indissoluble», de la qual parlava Joan Fuster per

referir-se a la repoblació aragonesa i catalana, ha generat sempre conflictes que només durant el franquisme es van neutralitzar a cop de vara per fer imperar l'anomenada parla en «cristià»; però avui, que no hauria d'haver impediments, que fins i tot els «blaveros» s'han esfumat, els sectors conservadors parlen d'unitat quan, en realitat, pensen en uniformitat: una llengua per a tots, que no és pas la que estàs llegint. Si l'estat de les autonomies se'ls ha tornat agre als radicals de la dreta, una proposta nacionalista els sembla un butoni.

D'altra banda, la diglòssia és una ferida de la qual, en més d'una ocasió, hom ix amb les cames per davant. I és que, sense plantejar postures polítiques, el poble pla es comporta, fins i tot els valencianoparlants, llançant per terra la seua pròpia llengua. Un exemple el troben quan un estranger vol fer-se entendre, i, si el valencià no sap la llengua que parla el foraster, li ho explica en castellà. ¿Què més li donarà al pobre foraster que li ho expliqués en castellà o en valencià si no n'entén cap de les dues? Llavors, per què abandonen la pròpia i es passen a l'altra? És clar que ens hem de fer entendre com siga, però, la veritat és que amb una actitud com la comentada aquest estranger no sentirà mai la necessitat d'aprendre valencià si tothom se n'empassa al castellà per comunicar-se amb ell.

A les escoles hem passat de sentir que els xavals digueren que li n'havien suspès dues i «el valenciano» a que la major part de les assignatures s'ensenyen en valencià, però fora de les aules la partida s'està perdent. Els joves juguen i es comuniquen en castellà, sobretot per influència de les xarxes socials, i llegeixen per

obligació històries juvenils en valencià. Però on són els lectors adults de novel·la en valencià? De poesia, ni parlar-ne. Tal vegada en el metavers –allà on fins ara només vivia la literatura– ens puguem trobar escriptors i lectors ni que siga amb el perill de caure en la síndrome del Quixot.

Amb tot, rellegir Joan Fuster –no només l’obra que he agafat com a partida d’aquesta reflexió– se’ns fa més i més necessari per tal de repensar el país en què vivim i, sobretot, com el vivim.

Diccionari per a fusterians

CARLES LLUCH

Deia Joan Fuster a l'inici del *Diccionari per a ociosos*: «Ja des d'aquesta primera línia, vull desenganyar el lector respecte a l'abast del títol del llibre que té entre mans. La meva pretensió no ha estat –¿calia que ho digués?– de confeccionar un “diccionari”». Doncs això. Prenga el lector aquest esbós de «diccionari» com un repàs juganer, amb alguna dosi d'homenatge, a algunes claus suscitées per la figura de «l'homenot» de Sueca. Tot, és clar, des d'una perspectiva parcial i molt personal, però espero que no del tot intransferible.

AUTOBÚS

Haver llegit per primer cop Joan Fuster –en concret, *Nosaltres els valencians*– en els viatges en autobús entre Benicarló i Castelló quan estudiava primer curs de Filologia podria ser tant un record amable com una metàfora. Els laberints capriciosos de la memòria han convertit aquest trajecte de línia en una magdalena fusteriana. No sé si la companyia d'autobusos n'és conscient, o si n'hauria de traure profit en campanyes publicitàries.

COMETES

Un dels detalls de Fuster que més sobta el lector que s'hi aproxima amb certa freqüència és l'abundant ús que fa de les cometes. Un ús divers i «particular». Les cometes li servien, entre d'altres usos, per a marcar una distància, una reserva intel·lectual davant el mot emprat, davant la impossibilitat de trobar-ne un altre de més exacte. És només un indicatiu de l'estil de l'autor, un aspecte al meu entendre poc estudiat. El contingut dels textos fusterians és tan enlluernador, que ben sovint es deixa de banda l'aspecte formal. Si, com deia el comte de Buffon, «l'estil és l'home», Fuster era un home precís, caut. Si més no, a l'hora de triar les paraules.

CRIATURA

Les carències de la nostra cultura, no per assumides menys penoses, propicien itineraris formatius i de difusió certament peculiars. La poesia de Joan Fuster va arribar a ser coneguda per molts lectors –entre els quals m'incloc, ho confesso– a través de la versió musical que Lluís Llach féu del seu poema «Criatura dolcíssima». Una bona versió, cal dir-ho, si bé la fonètica oriental del cantautor de Verges em feia l'efecte que no acabava de casar amb algunes sonoritats. Tot i que, evidentment, dubto que això a Fuster li importara gens. Al capdavant, la cançó de Llach va divulgar una part de l'obra fusteriana molt poc coneguda, que si no fora per la seua obra assagística estaria molt més valorada.

FUSTERIANISME

Fins i tot aquells que ataquen o neguen Fuster són, en certa manera, fusterians (o qui sap si més i tot que els devots).

MARCH

Ausiàs March –no us cregueu els que us volen convèncer del contrari– és un poeta difícil, fins i tot críptic. Tanmateix, l'assaig de Fuster sobre el poeta falconer és absolutament il·luminador, t'obri les portes de la comprensió d'una manera esclatant, denota una capacitat d'anàlisi literària d'una profunditat inigualable, agermanada amb un estil diàfan. Recordo perfectament quan el professor de literatura medieval ens va recomanar l'escrit fusterià sobre March a classe, i encara tinc ben present l'impacte que em va representar la seua lectura. No només aconseguí fer-me'l entendre: va fer que m'agradara.

Pocs autors com el de Sueca són capaços d'unir crítica literària amb divulgació efectiva d'alt nivell. A més, si em permeteu l'exageració, Fuster té la rara capacitat de donar la sensació que, quan fa crítica literària sobre un autor, ja no se'n puga dir res més. No es tracta, ara i ací, de fer un llistat enciclopèdic dels seus principals textos en aquest àmbit. Però sí d'esmentar aquells que recordo més pel fet que han condicionat decididament la meua percepció sobre eixos autors: Sant Vicent Ferrer, Vicent Andrés Estellés, Salvador Espriu, Isabel de Villena. Tot això és personal i parcial, per descomptat.

POLÍTICA

Les opinions polítiques de Fuster, o la interpretació política de la seua figura, n'han condicionat de manera clara la recepció: fins i tot l'han «limitat» o «distorsionat». En un sentit i en l'altre. Per a uns, és el «dimoni» del catalanisme, cremat en effigie, iniciador d'una idea de Països Catalans que consideren inacceptable i ofensiva (i empro uns adjectius molt moderats). Són incapaços de valorar l'obra en el seu conjunt, i de percebre el valor literari i d'incitació a la reflexió que planteja. Per als altres, Fuster és bàsicament l'autor de *Nosaltres els valencians*, l'oracle de la reivindicació lingüística i nacional del País Valencià, una mena de «sant laic» intocable, revestit d'una autoritat dogmàtica. Em fa l'efecte que el suecà se'n fotria tant dels processos de «dimonització» com de «beatificació» de la seua persona. El millor antídote per a evitar aquests excessos és –com per a tantes altres coses– llegir-lo. Llegir-lo tot, no només els escrits més «polítics», que no són des del punt de vista literari els més reeixits. No entendrem la dimensió de Fuster fins que no aconseguim desvincular-lo del seu pensament polític (fins on siga això possible).

PROFESSOR

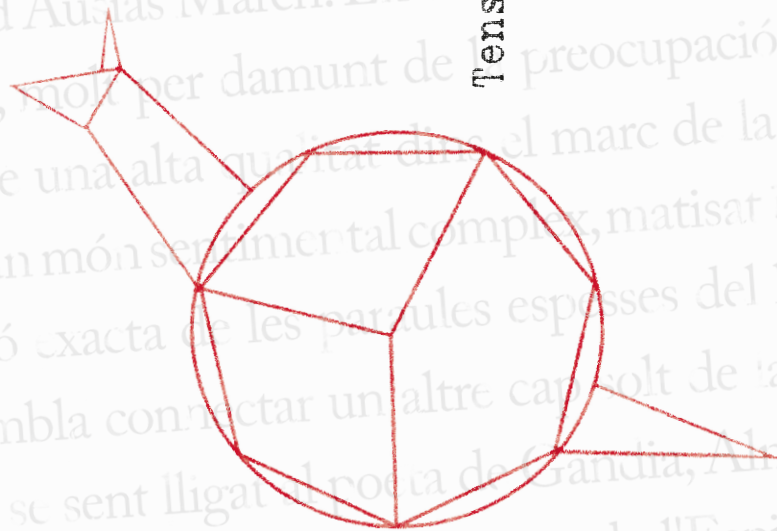
El professor de valencià arriba un dia que ha d'explicar Joan Fuster. Perquè Fuster, a banda de moltes altres coses que trobareu en aquestes pàgines, és també part del currículum de secundària. Amb els avantatges de difusió i els perills de simplificació que això suposa.

El professor té davant un repte important. Que alumnat poc avesat a llegir i a pensar arribi a llegir, entendre i gaudir un autor per al qual la literatura és sobretot una incitació a la reflexió. Explicar-lo sense simplificar-lo en excés, i sense que quede «reduït» a matèria d'examen.

Per al professor és una nova fase del procés de digestió de Fuster que ja fa dècades que dura. I esperem que no siga l'última.

Tens un **cos**: aprofita'!!

Perímetre d'un heptàgon

REIS LLIBERÓS

El plànol de ma casa correspon a un heptàgon, té set costats familiars i set angles claus.

Si faig memòria, malgrat la meua nul·la habilitat per resoldre operacions matemàtiques, els llibres de geometria contenen que l'heptàgon és el polígon més menut que no es pot construir amb regla i compàs.

Soc afortunada de ser el punt confinat dins un perímetre tractat amb teulada, tres finestres a ponent, porta d'entrada, balcó i la prestatgeria dels llibres.

Soc afortunada de ser un cos en moviment sota la influència de la gravetat, sense resistència a l'aire i a la circumferència exacta de *Set llibres de versos*.

Soc afortunada de ser el punt confinat dins el volum que mesura l'extensió de la figura perduda, paral·lela, indivisible, presència que marca l'extensió de l'estima retrobada «...com un pont, de mi a tu, / immensament, es desplega / l'afany més pregon que duc / cor-robat de primavera...».*

La previsió del temps em diu que és primavera i que, després de ploure i mullar la terra, els caragols es desperten i ixen a passejar.

* Del poema «De l'amor», aplegat a *Set llibres de versos* de Joan Fuster (València: Tres i quatre, 1987).

Entre el bé i el mal,
podríem aspirar a l'alegria.

Trenta anys sense Joan Fuster*

JOAN GARÍ

En 2022 commemorarem els trenta anys de la mort de Joan Fuster (Sueca, 1922-1992) i el centenari del seu naixement. Sembla una circumstància propícia per a reavaluar la seua figura i l'impacte que van tenir els seus llibres i la seua activitat pública entre l'etapa final del franquisme i els primers anys de la democràcia. Seria una desgràcia sense palliatius que un lector actual no sabera qui va ser i què va representar Fuster, més enllà d'etiquetes polítiques. Milers d'articles de premsa (alguns d'ells, en *El País*) testifiquen la seua aplicació constant per a convertir l'assaig en una arma popular i multitudinària. L'eina més dúctil d'un escriptor que necessitava agitar idees i consciències per a poder dur a terme la seua comesa de desintoxicació doctrinària dels dogmes de la dictadura. Com a escriptor, precisament, Fuster té assegurat un lloc d'honor no sols a la literatura catalana contemporània sinó en el panteó dels grans assagistes europeus del segle xx. L'autor de *Les originalitats* mereixeria, sens dubte, ser acollit en un improbable annex d'aquella immoderada *Historia de los heterodoxos españoles* de don Marcelino

* Aquest text es va publicar al diari *El País* al febrer del 2022.

Menéndez y Pelayo, si em passeu la maldat. Hi trobaria la complicitat de Ramon Llull, Anselm Turmeda o Miquel Servet.

No és que Joan Fuster, clar, siga el dimoni rediviu amb què van voler caricaturitzar-lo els seus enemics. Va concitar certes discordances dissonants sabent perfectament el que feia: a la València dels anys cinquanta, quan va iniciar la seua presència social, els seus contemporanis dormien el son plàcid i vegetal induït per les plantes verinoses del *caudillo*. L'aparició de Fuster, en aquest context, va ser un colp en la taula massa estentori quan l'única cosa que abelleix és seguir amb la migdiada.

En 1962, la publicació de *Nosaltres, els valencians* i *El País Valenciano* va projectar el seu autor cap a una fama controvertida, però al cap i a la fi fecunda. El primer d'aquests títols va suposar –com s'ha dit– l'acta de naixement de les Ciències Socials autòctones, però també l'origen d'un moviment reaccionari que va abominar de les tesis del llibre i ha contaminat la vida pública valenciana fins fa quatre dies. No és precisament el millor llibre de Fuster. Va ser una obra de circumstàncies on, malgrat els seus clarobscur, es diagnosticaven els dèficits del País Valencià coetani amb la precisió d'un metge ancià però encara fiable. És el text de Fuster, a més, que ha suscitat més atacs des d'un cert angle il·lustrat (Arcadi Espada, Sergio del Molino...) –els atacs barroers no hi compten. S'hi acusava Fuster d'«etnicista», per identificar el país amb la llengua. Certament l'autor comparteix la coneguda frase de Pessoa: «Minha pátria é a língua portuguesa», que ell adapta al context català. Conscientment, no obstant això, mai es va definir

com a «nacionalista» o «independentista» (això li ho va deixar als més entusiastes dels seus seguidors). Quan li preguntaven assegurava ser «un liberal addicte al Manifest Comunista». Que no és una mala definició.

Quant al segon d'aquells volums mítics de 1962, *El País Valencià*, va ser una guia de viatges encarregada per Destino (aquella editorial fundada després de la guerra per falangistes en procés de conversió al liberalisme democràtic). L'estil mordaç i sarcàstic del de Sueca va convertir el seu magnífic i complet recorregut per la geografia valenciana en un nou motiu de queixes veïnals. Alguns indígenes –capitostos del règim, en molts casos- no van suportar que Fuster recordara que, en la postguerra, en temps de fam, s'haguera de guisar algunes paelles amb rates d'aigua o de marjal... La paella (símbol preclar de la valencianitat més profunda) va ser l'excusa perfecta per a l'anatema. Això, és clar, i el *catalanisme*. A partir d'aquest moment, Joan Fuster va deixar de publicar en la premsa de la ciutat del Túria i va passar a ser acollit a la de Barcelona.

A títol personal explicaré que, cinquanta anys després d'aquesta data emblemàtica, vaig tenir l'oportunitat d'escriure una revisió de les mateixes rutes que va seguir Fuster per a la realització d'*El País Valencià*. El resultat va ser el volum *Viatge pel meu país* (Editorial 3i4, 2012, amb fotografies de Joan Antoni Vicent). Va ser fascinant, en el nou periple, comprovar per exemple com Benidorm havia deixat de ser un pintoresc poble de pescadors amb ínfules per a convertir-se en el Manhattan mediterrani d'avui dia.

No hi ha dubte que el millor homenatge que es pot fer a un escriptor és continuar llegint-lo. «I la mort deu ser deixar d'escriure» és un dels aforismes fusterians més coneguts. La mort, en realitat, és que deixen de llegir-te i això sí que és una condemna eterna. Ara, amb les efemèrides, es posaran en marxa algunes reedicions, oportunes antologies i potser la represa de la seua *Obra Completa*, que Edicions 62 va posar en marxa per segona vegada fa alguns anys. Seria una estupenda ocasió per a tornar a encarar-se amb els textos d'aquest escriptor agut que va fer de la literatura d'idees (el vell «assaig» que va fundar Montaigne a la seua torre del Pèrigord) el seu particular passaport per a l'eternitat.

Personalment preferisc, d'entre totes les seues pàgines, les que va dedicar al gènere apodíctic. Si en alguna cosa va ser un mestre, si en algun text es va transparentar sense cap dubte la seua particular intel·ligència, això va ser en les seues recopilacions d'aforismes. *Judicis finals* (1960) i *Consells, proverbis i insolències* (1968) bastarien per a elevar-lo a les altures de l'excel·lència assagística en qualsevol llengua, però són només un indici dels valors de la seua obra.

L'home que va assegurar, irònicament, que «Joan Fuster és la mesura de totes les coses» va tenir l'habilitat de reduir un món als estrets marges d'una sentència. Com La Rochefoucault, La Bruyère o el mateix Voltaire, Fuster va tenir un propòsit moralista atenuat àmpliament per la ironia. Per això va escriure que «Una persona que ens estima és un perill permanent» (on potser s'escolta un ressò de la seua condició d'homosexual sota el franquisme) o que «El cos es venja de la tirania de l'esperit amb el simple fet de morir-se».

La seua dedicació conspícua a l'assagisme va acabar per enter-
rar un episodi de la seua biografia que és, no obstant això, ben
valuós. Entre 1948 i 1954, quan s'iniciava com a escriptor, Fuster
va publicar sis llibres de poemes. Contenen composicions de molt
bona llei, però a partir d'*Escrit per al silenci* (títol premonitori) l'es-
criptor decideix córrer un espès vel sobre aquesta etapa de la seua
vida. Practicant del dubte metòdic, va deixar dit en *Diccionari per
a ociosos* que «l'escepticisme és incompatible amb la poesia lírica,
amb l'oratória –sagrada o profana- i amb la metafísica». I afegia: «Si
l'escèptic intenta fer versos, li eixiran pedestres i àcids; si intenta
pronunciar discursos, quequejarà, per indecís o per escrupolós; si
intenta elaborar disquisicions sobre l'ésser, acabarà burlant-se».

A trenta anys de la seua mort, seria injust que la imatge que per-
durara de Fuster fóra la d'un ideòleg polèmic autor d'alguns llibres
més o menys enginyosos. Joan Fuster és un gegant de les lletres
catalanes els valors del qual com a assagista no tenen parangó a
l'Espanya coetània. Va ser, com ell mateix va pregonar de Bertrand
Russell, un desinfectant moral, i va amartellar una arma formi-
dable contra tota mena de tòpics i elucubracions essencialistes.
Només per això ja mereix el nostre record –i la nostra lectura.

Que siguem més mortals que una cadira,
personalment, m'irrita.

El so de les esferes

ROSABEL GUMBAU GONZÁLEZ

Je prens mon bien où je le trouve.

Les veus dels infants semblen rebotar contra el cel del capvespre amb un so metàl·lic i ofegat. Com si les coses d'aquest món hagueren de quedar-se entre nosaltres. Com si la volta celest ens haguera d'aïllar de la resta de l'univers.

A penes queda ningú a la plaça Major, tret d'unes famílies que apuren les hores de llum mirant d'esgotar al màxim les forces de la xicalla. Des de dalt del campanar de la vila semblen fràgils ninotets de corda que algun jogueter ha oblidat perquè vagaregen esparsos pel quadrilàter de pedra. Les veuetes infantils es confonen amb els últims xiscles de les oronetes, que com el sol se'n van a joc. Tret d'aquestes notes d'entropia, la ciutat resta callada, morta, cristallitzada en un silenci tan inusual que fa dubtar de la percepció de les coses.

Jo voldria ser oroneta. Nord enllà, volaria fins a la serra del Desert i el Castell Vell rumb a Penyagolosa. Un cop al cim, planaria cap a l'Espadà, em posaria sobre la creu metàl·lica i m'enfilaria en picat vers el mar, solcant els tarongerars en flor i les marjals de Borriana.

El meu vol imaginat s'interromp bruscament a la terrassa, junt al temple que corona el campanar. Regresse a la condició humana, amb la plaça i el mercat ascendint en contrapicat cap als meus ulls, amb els edificis baixets coberts de teules del carrer Mealla i les voltes de les esglésies sacralitzant els barris.

De sobte, el veig. No sé d'on ha eixit ni si ja hi era quan he pujat, panteixant, després de deixar avall la cambra del rellotge, la presó, la casa del campaner i la cambra de les campanes. Mira a la llunyania, cap a migjorn. Amb la mà dreta aguanta un vas amb una beguda ambarina. Amb l'esquerra s'engrapa la barbeta amb els dits arrupits sobre els llavis, tret de l'índex, que manté estès i apegat a la galta, com escoltant un interlocutor invisible i inaudible que parla des del paisatge.

—No tindràs un cigarret?

—Ho sent, no fume —li responc.

—Vaig a vore si...

Aleshores burxa per les butxaques de la bata i trau un paquet de cigarrets arrugat.

—Ves per on, dos me'n queden. Reformularé allò de mostrar-se previsor.

—Reformular? Previsor?

—Bé, més que reformular, ampliar. La cosa quedarà així: «Sigues previsor. Que la teua mortalla tinga la teua talla i una butxaca per al paquet de tabac».

—Però que vosté qui és?

—Bona pregunta. El cas és que tinc les idees inusualment confuses. Ara bé, hui estic content, d'una contentor diàfana. I encara

podria estar-ho més si en comptes d'aquests dos dits de carnot tinguera un bon toll de jotabé —i torna a xarrupar el líquid.

—Jo en canvi tinc les idees clares i els sentiments confusos. Disculpe... què és el carnot? No ho havia sentit dir en ma vida.

—Això és el que ocorre quan al jovent no se li dona l'oportunitat de conèixer el seu país, la qual cosa inclou el tast de begudes espirituoses. El carnot és un beuratge tradicional de la Marina Alta. Dèssset herbes macerades en alcohol, poca broma. Clar que quant a les herbes implicades hi ha variants... Personalment preferisc la fórmula de Josep Bordehore. Amb el punt exacte d'amargor. Dit açò, m'estime més el whisky. Que no hi haurà cap cadira?

L'observe mentre busca al seu voltant, sobretot la cara. Du els cabells grisos pentinats cap enrere, lleugerament escarotats igual que els directors d'orquestra. Sota els vidres de les ullerotes, els ulls vius i arredonits són com de mussol, o més aviat com d'òliba. Però abans, quan somreia, se li havien tornat xicotets i li feien cara de furtasquets. El bigot blanquinós conjunta amb els cabells. Ulls d'òliba i perfil de falcó. Troba una cadira de boga esfilagarsada i s'hi assenta.

—T'has adonat que la cadira és un dels invents més incòmodes de la humanitat? Darrerament en fabriquen de més confortables, això sí. La comoditat és un valor recent de la civilització moderna. Per cert, no és massa tard perquè una jove s'estiga dalt d'un campanar?

—Home... El mateix podria dir jo de vosté. Un senyor gran amb pijama, bata i sabatilles... No s'haurà escapat d'una residència? No haurà vingut a llançar-se! Si és així, pose's a la cua...

—Però què dius, criatura dolcíssima? Pensaves llançar-te al buit?

—Ho pensava i ho pense. No vull envellir en aquest món de merda. Vull morir jove i deixar un bell cadàver.

—Morir-se massa jove és un error. Morir-se massa vell, també. En general, morir-se és sempre un error.

—Podríem afirmar el mateix respecte al fet de viure.

—Justament! Mira, joveneta... Siga el que siga el que t'haja dut a pujar ací, no et faces massa cas. A la teua edat un es passa la vida fent-se trampa a si mateix. A més, si t'esbajoques contra el terra en una caiguda lliure de cinquanta-huit metres, no deixaràs tan bell cadàver.

—Tant és. Estic farta. No sé de què, però n'estic. Seria més cosmopolita llançar-se des del Topper's House de Londres, però aquest campanar em queda més a mà i s'adiu més a la meua forma de ser... Solitari, aïllat, m'atreviria a dir escèptic respecte del conjunt arquitectònic de la ciutat on li ha tocat ser erigit.

—Interessant analogia. Certament, sembles una jove perspicaç. Sí, podries fer com Sòcrates, Maiakovski o Pavese, però, no voldries almenys dubtar de la teua decisió? Pensa en el poder que això t'atorga. No dubta qui vol, sinó qui pot. D'altra banda, no suportaria ser testimoni directe de la teua finitud per comparació a, posem per cas, aquesta cadira. Que siguem més mortals que una cadira, personalment, m'irrita. Sempre m'ha irritat. Vols que la llancem?

Dubte per un instant. La plaça és ja deserta, sense oronetes ni gent. Em ve al cap un text que vaig llegir no sé on sobre la gent.

Alguna cosa així com que els individus creiem que la gent són els altres. El que està clar és que aquest tipus i jo no en som, de gent. És ben obvi.

—D'acord. Llancem-la!

Si bé el sol és a punt de pondre's rere la serra, els fanals de la plaça continuen apagats. Encara ens resten unes poques unitats lux per a resseguir la trajectòria del fòtil, que s'estavella contra el sol amb un soroll sec, llunyà i tan metàl·lic i ofegat com els xiscles dels xiquets i dels pardals d'adés.

L'home i jo ens mirem de fit a fit, amb els ulls còmplices d'uns adolescents que acaben de perpretrar una malifeta. Ell torna a fer cara de furtasaquets. Probablement jo també. Després torna a fixar l'esguard atent cap a l'infinit.

—No l'escoltes? —em pregunta.

—Què hauria d'escoltar?

—El so de les esferes. Pitàgores no anava gens errat. Tot l'univers és música. Escolta'l. Fes-me cas.

Per a l'esperit o els ulls
d'un infant, el foc és sempre
un misteri i una temptació.

Amb la llum de l'espurna

AINA GARCIA-CARBÓ

Encara recorde quan, adolescent, innocent i òrfena literàriament, vaig descobrir els diaris personals de Fuster. No crec que mai oblide el moment quan vaig descobrir els seus escrits, començant jo en tot aquest món de la poesia i la literatura, quan encara estava descobrint tot el món que suposa la creació literària. Recorde que llavors em sentia molt menuda, sentia que les meues creacions no tenien el pes que havien de tindre i que, si més no, restaven d'importància. Admirant i lloant sempre als i les grans escriptors, des de ben xicoteta sóc una lectora àvida i sempre he respectat i admirat moltíssim tot aquell o aquella qui sàpiga treballar el difícil metall de la paraula. La paraula és un metall dur i sempre m'ha semblat al·lucinant com dúctil pot arribar a ser, tant en imatge i en grafia, com en significació i concepte. Sempre he apreciat i envejat sanament tot aquell o aquella qui es dedicava a escriure, qui es dedicava a modelar la paraula, a fer-la bonica amb l'orfebreria.

D'aquesta manera i llavors, essent immadura en les arts literàries, considerava que els meus escrits no arribaven a cap lloc, que no podien arribar a comparar-se en cap creació dels i les

grans a qui tant considere. I aquests pensaments van arribar a desmotivar-me. Darrerament, a més, havia llegit 'Cartes a un jove poeta', de Rilke, i també això, he de confessar, va desemparar-me. Rilke al seu llibre, que és una correspondència inacabada amb un col·lega seu, escriptor i dècades més jove, li comenta a l'amic que essent jove no es preocupe per escriure millor o pitjor, que el que és important és que visca i es nodrisca bé de les seues experiències, per a més tard, ja de major, poder escriure-les bé, tot recordant-les. Quan vaig acabar-me el llibre recorde reflexionar-hi molt, durant molt de temps. Era una idea que em superava: si tenia la necessitat i les ganes d'escriure, de treballar aquest ofici, d'acariciar la paraula al poema, de traslladar-me al text per buidar-me, de crear, per què havia de centrar-me en viure exclusivament? Per què era millor no escriure? És cert que l'estil en què es diuen les coses literàriament, per bagatge, formació i carrera, essent més madur o més novell escrivint, canvien i són diferents. És cert que les mirades poden i seran distintes, però la forma en què es transmetrà potser no ho és, serà una forma que durà una estructura diferent, fresca i potser innovadora. Però què es pot arribar a acceptar com a text innovador? Tot s'hi val?

Perduda entre tantes incògnites i incerteses, vaig arribar als diaris personals de Fuster, concretament al diari que va escriure entre el 1952 i el 1960, és a dir, en la seua plena joventut. I totes les preguntes que tenien es van fusionar en una sola resposta que em va tornar a donar l'oxigen. Fuster un 28 de gener a València, escrivia:

No màcaba de convèncer això que en diu Rilke. Crec, en canvi, que cal fer versos ben d'hora, quan encara s'és jove, i si és possible, molt jove. Només aqueixos versos seran nets i elàstics, vius, plens de matèria directa. La maduresa, si no es limita a repetir-los o ratificar-los, solament ens deixarà fer-ne sobre l'absència que ella és. La nostra poesia, aleshores, s'alimentarà de totes les pèrdues que l'edat comporta. El poeta jove es canta a si mateix; el poeta vell canta al jove que fou. El vell, sí, té a favor seu l'experiència: però l'experiència no passa de ser un record, gairebé sempre un record rancuniós — una realitat de segona mà.

Aquest paràgraf va ser decisiu per a mi, tant en el treball literari com en el personal: em va omplir de potència i de vigor, de ganes, de força... Durant molts anys, la societat acceptà les màximes de Rilke, però què passa amb allò que a mitja ombra va escriure Fuster? Es coneixen aquests pensaments seus respecte de l'escriptura madura i la més novella? Tindran el mateix valor uns mots joves que expressen les ganes de fer món, les ganes d'estar ací, les ganes de viure i de ser, en contraposició als que expressen les ganes que han tingut, el record de la lluita del camí? Mai serà igual d'important l'espurna que la foguera? Què fariem si no sabéssim què és i com es fa l'incendi? No creieu que és imprescindible la guspira? Sense ella, per menuda o ínfima que siga, no hi haurà flama i amb ella esdevé la llum, l'energia i la rauxa.

El **mirall** es fa recent
cada cop que el **vent** reposa.

Criatura dolcíssima

ROMÀ BERNAD I NEGRE

Criatura dolcíssima, que fores,
escrivint diccionaris als ociosos.
Per l'oblit ancestral del nostre poble,
l'antiga saviesa contra nous facciosos.

Combustible per a falles mandroses
que no saben cremar en temps odiosos:
la realitat, a les beceroles,
no té el crèdit dels assajos gloriosos.

Ni cap guerra, en cada indagació
possible, et va callar, ni cap infern,
el teu escrit és per al silenci herètic.

Causant-se d'esperar, una nació
fora del temps –dimoni postmodern–,
el perill català retorna ascètic.

Qüestió de noms, quan no volen que hi sigues,
ales o mans, lletraferit insigne.
De tots nosaltres, qui serà més digne
del teu llegat, si som un poble a mitges?

L'home, mesura de totes les coses,
temps de decadències i heretgies:
esblaimats, el teu far en aforismes
anem cercant, per a noves revoltes.

Diaris inèdits, textos d'exili,
pamflets, meditacions i dietaris:
el País conscient del nostre Virgili.

Viuen rebels contra tot noucentisme,
–quin desfici sacsejant calendaris!–,
els teus millors escrits, com un gran sisme.

Febrer 2022

Una qüestió de mètrica (i d'errates)

CARLES BELLVER TORLÀ

Al febrer de 2013, estava enllestint el meu llibre *La nit mil dos* i em vaig adonar que tenia un problema.

Havia decidit encapçalar el llibre amb la citació d'un vers de Joan Fuster. Un vers d'un poema –«Criatura dolcíssima»– bastant conegut, encara que fora, sobretot, per l'adaptació que en va fer Lluís Llach (*Somniem*, 1979; *Poetes*, 2004).

El vers en qüestió era el darrer d'aquest tercet:

¿Però no hi trobaran ta pau, tos muscles,
la teua olor completa, penetrant-me?
¿No hi llegiran ton nom amb un bell pànic?

El cas és que, fins aquell moment, havia preferit no parar compte en certa –incòmoda– discrepància que s'advertia en diferents transcripcions. En la versió de Llach figurava tal com l'acabe d'anotar, però en l'edició dins del recull *Set llibres de versos* (Tres i Quatre, 1989), que és la que tenia a mà, i en un fum de pàgines web, deia una altra cosa lleugerament diferent:

¿No *li* llegiran ton nom amb un bell pànic?

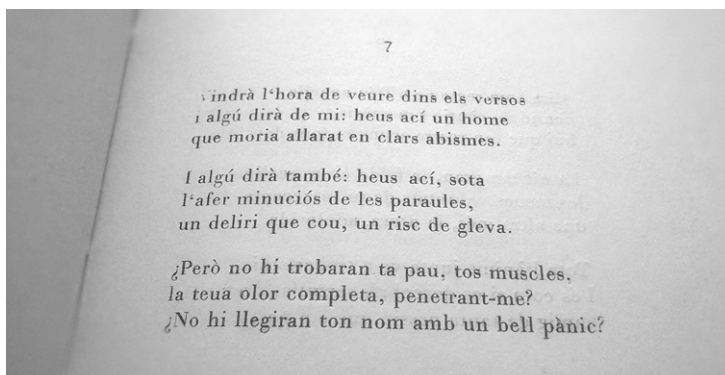
Quina de les dues versions devia ser la bona? És a dir: l'original, la correcta. Per a mi, el sentit resultava molt més clar amb «hi». «No hi llegiran» volia dir, evidentment, «no llegiran en els meus versos». A qui, o a què, tanmateix, faria referència «li»? A qui «no li llegiran ton nom»? A qui podríem llegir-li aqueix nom que no sabem?

Aquesta consideració, en tot cas, no em pareixia gens conclouent. Podia ser que jo, simplement, no entenguera el vers. I si no volia citar un vers apòcrif, o erroni, encara menys voldria citar-ne un que no entenien!

Em vaig plantejar com desfer l'embolic i vaig recordar que la primera vegada que vaig llegir aquest poema va ser, l'any 1987 o 1988, en l'exemplar d'*Escrit per al silenci* de la Biblioteca de la Fundació Huguet, a la casa de la Cultura de Castelló. Vint-i-cinc anys després, vaig tenir la sort de poder accedir una altra vegada al mateix exemplar –ara a la Biblioteca de la Universitat Jaume I, on s'havien integrat els fons de la Fundació– i vaig poder comprovar que en aquella edició de 1954 –la primera, l'original– el pronom utilitzat era «hi», no «li».

Quan devia aparèixer, doncs, l'altra versió? Una recerca ràpida en Google Books em va mostrar que el «li» només s'havia estès a partir de l'edició de 1989. D'entrada, però, no podia descartar que en lloc d'una errata no fora una correcció, introduïda pel mateix Fuster en aquella data tardana. Estava a punt de demanar opinió a persones que en saberen més que jo, de Fuster i de la seua obra, i aleshores vaig advertir que el canvi de pronom tenia una altra conseqüència rellevant, a més de la semàntica: la versió amb «li»

suposava una síl·laba més, onze en total. Quina era la mètrica del poema? Quantes síl·labes tenien els altres versos? Em vaig afanyar a comptar i el resultat va ser que tot el poema eren tercets decasíl·labs, excepte aquest verset de la discòrdia. Amb «li», hauria estat l'únic hendecasíl·lab entre un total de noranta versos, i això tindria poc trellat. La versió amb «li», per tant, vulnerava la mètrica del poema i per aquesta raó, al meu parer, havia de ser una errata.

Escrit per al silenci (1954) recull la versó original del poema, amb el pronom «hi»

I així va ser com, finalment, vaig poder citar el vers sense més maldecaps.

~.~

Preguntar als *sabuts*: ho vaig fer igualment. Tant Francesc Pérez Moragon com Vicent Salvador Liern van tenir l'amabilitat d'atendre els meus dubtes i van corroborar, ambdós, la conclusió adés exposada. Els reitere el meu agraïment.

Un indicati més, si calguera. Des de l'edició original, acompanya el poema la nota següent de Fuster, en la qual agraeix a l'impressor una errata que el va fer canviar d'idea:

En un dels poemes d'aquest llibre, inesperadament, vaig trobar la col·laboració involuntària del linotipista. Jo havia escrit: «Jo t'inventava noms o altres carícies». Innocent de mi –era sincer en dir-ho–, pensava que podia «inventar» noms i carícies, i no, les carícies eren les de sempre, i també els noms. Però el linotipista, en comptes de «Jo t'inventava», va posar «Jo t'intentava». El «Jo t'intentava» resulta penosament cacofònic; tanmateix s'obre a unes eventualitats semàntiques més atractives. «Jo t'intentava noms o altres carícies» és un vers francament bonic. No és meu: és una errada tipogràfica. «Intentar noms...» No és igual «intentar» que «inventar»...

Del «li», per contra, Fuster no en va dir res en cap edició, fins on jo sé.

Acròstic

ARTUR ÁLVAREZ

Crític.
Escampador d'anhels.
Noètic de terra i llibertat.
Tenor líric dels Països Catalans.

D'intel·ligència penetrant.
Escriptor persuasiu.

Ferm airejador d'anhels.
Ull precís de lectura voraç.
Sarcàstic.
Trescador de ploma i paraula.
Excels mestre de l'assaig.
Raonador irònic.

Febrer 2022

els «criminals de guerra». El «criminal de guerra» actua la circumstància de disposar d'una força «estatal» contra minories ètniques desqualificades. Enfront d'un enemic a mort encara li proporciona més depravades sevícies. El «criminal de guerra» com que, d'altra banda l'oportunitat que se li brinda es les seves accions repel·lents i ben la possibilitat de multiplicació de molts casos concrets es produeix. La xifra criminalment nociu que sigui, mai no aconseguirà equiparar-se a un Landru, un Capone, un Doctor Petico, o a un dels fulletons— no són sinó uns modestos aficiats a l'«art de guerra» cap d'ells no compta amb els privilegis de guerra» abria dit allò que algú ha indicat respecte dels crims castigats si «fracassen» i ho [20] norats si «reïssin» o a presidenciar el que «reïx» va al govern, o poc hi faltaria al món hagués tingut un altre desenllaç, els acusats i Knochen, circularien ara per la superfície negírics. La gravetat de les seves feines d'estuprador. L'«

Tota política que no fem nosaltres
serà feta contra nosaltres.

L'homenot de Sueca

VICENT JAUME ALMELA I EIXAU

A Joan Fuster

Sòlida ploma llum d'un País
mestre d'adverbis i substantius
dignifiques la nostra llengua
amb l'adjectiu clar i precís
els teus aforismes despullen la nit
rigor i lucidesa per a obrir nous camins.
Irònic, sarcàstic, atent, intel·ligent
erudit de la nostra història
llar intel·lectual dels valencians
donant joc amb el teu joc
encoratges aprenents d'escriptor
cercant la bellesa de la llibertat.
Clau de volta que tot ho encaixa
ens mostres un País Valencià
orgullós de la seua identitat

sacsejant la consciència col·lectiva
pel regionalisme caduc adormida.
Orador incansable dones lliçons
amb la vasta magnitud del teu saber
atrapant la complicitat de l'oient.
Referent cívic de tot un poble
que somia amb cada paraula teua
reprendre el vol per a tornar a ser.

Febrer 2022

Lletra al·lergògena

JOSEP LLUÍS ABAD

Distingit Joan, de fa unes poques llunes a aquesta part, li faig voltes i més voltes a això que m'he atrevit a anomenar literacàlipsis.

Vaja, dit d'una altra faisó, apuntaria la idea si estem arribant a aqueixa ridícula però real línia on s'exhaurirà la nostra literatura, vist el present i, observat alhora que comentat, el passat nostre més proper.

Si partim de la democratització a què ha arribat l'escriptura amb la naixença d'escoles i cursets on s'aprenen tècniques per esdevenir lletraferit *cum laude*, ara sembla que si aixequés una pedra del terra –com bolet– ix un meravellós escriptor. Així la cosa, hi tenim més escriptors per metre quadrat que tones basàltiques d'aire pengen sobre els nostres cervells. Açò ens duu a una ubèrrima producció literària que cal fer circular per mercats de consum i on des de distints mitjans de comunicació (TV, ràdio, papers i fires) se'ns incita a la compra. Malauradament no podem llegir, ni comprar-ho tot!

Arribats a aquest punt, ens caldria definir qui és escriptor i com definir l'àmpli concepte de literatura, la qual cosa ja se'm complica

per la complexa explicitació que caldria fer, però que sense voler esgotar-la no me n'estaré de dir la meua, siga qualificada de simple i/o mancada d'imparcialitat.

Així doncs, tot i acceptant la xinxeta que qualsevol podria clavar-me al front, sempre em resultarà menor el dany causat que el plaer i llibertat aconseguit per dir la meua: mortificació del cos, salvació de l'ànima, diuen els pius! Quin riure.

Hauríem de dir en primer lloc que als inicis del segle XXI hi ha fàbriques d'escriptors.

Hauran existit sempre, em pregunte?

Sí, Joan, així és; supose que aquesta producció ara és molt més ràpida que abans, alhora que indetectable per l'avenç de certes tecnologies i la facilitat de contactar individus, empreses, institucions i informacions. Aleshores, si vols fer carrera d'escriptor, hauràs de fer presència en certs llocs i ambients on s'acosten escriptors; hauràs també d'aplaudir certes gràcies i/o comentaris en les sagrades vaques ara anomenades xarxes socials. I si fas les tentines equilibrades adequades podràs ésser untat amb els olis que t'obriran les biblioteques eternes i on tastaràs caramels beneïts i els dolços més abellidors.

Un cop observat pel teus coreligionaris, gravaran les citacions i teus pensaments en papers reciclats, però, tot i sense lleixiu, blanquíssims. I així s'enganxarà la teua carn a una roda de presentacions d'ací cap enllà (no parlem del film *Hellreiser*) on el teu temps esdevindrà una compravenda en l'Olimp d'una joventut literària i perenne.

Passats els mesos i adormits l'esforç i la teua gràcia creativa, els teus benaurats llibres no venals seran cremats o triturats perquè ocupen un espai físic massa valuós en una trista prestatgeria d'un gris magatzem: les lleis del mercat són implacables.

També hi ha escriptors dels anomenats invisibles; fan la seua tasca amb la paciència de l'ebenista que estima el seu treball. Aquests, un cop traspassats, reben homenatges a títol pòstum per companys del gremi, per les més diverses institucions i organismes que anys arrere havien passat de puntetes, ocupats en aspectes molt seriosos (la burrera existeix per tot arreu). Vaja amb els cops al pit, més hipòcrites que Judes Iscariot!

Escriptors invisibles per voluntat pròpia o perquè antics col·legues els han oblidat en solcar galàxies multicolors en coets de titani amb musells ceràmics i amb dret a manges de *business class* (permet-me l'anglicisme Joan). Oh les amistats interessades, malalties sense vacuna!

Hi ha escriptors que fan la seua: escriuen tant en plujosos capvespres, com a la canícula que produirà més podridura; aliens a la roda del món i a certs prestidigitadors dels noms fan, de cada lletra gravada o exprimatxada, infusió d'íntima felicitat propera.

Ja veus Joan, què ben poc ha canviat tot. De vegades imagine, si anys arrere disposaves de vint mil volums a casa teua, què en faries avui. Els regalaries? Hauries obert la teua biblioteca –aliment de peixets de plata– als veïns i heterodoxos suecans o tan sols a polits estudiosos farcits de quimeres i llurs artefactes?

Sí, Joan, la literatura avança, s'omplen prestatgeries de compromisos, de premis pactats i atorgats de bestreta, però també d'estels fugaços que, potentíssims, enlluernen aquests horitzons de bagatel·les i mediocritat.

S'obrirà una apocalipsi de la literatura? Esperem que no, distingit i sorneguer Joan, ara que gaudeixes de temps etern per a la lectura.

Sempre teu,
el príncep de fusta.

Aín, 19 de febrer de 2022, a les 18.33 h

Aquesta edició de l'obra col·lectiva **FUSTERIES DEL PONT**,
en homenatge d'El Pont Cooperativa de Lletres
a l'escriptor **Joan Fuster** en el centenari del seu naixement,
s'acabà d'imprimir a l'obrador de Llar Digital, el dia 23 d'abril
del 2022, Dia del Llibre, quan també s'acompleixen cinquanta anys
de la publicació del seu assaig *Literatura catalana contemporània*,
premi de la Crítica Serra d'Or de l'any 1973.

OBRES COL·LECTIVES

1. *Un pont sobre el meridià*
Benicarló: Onada, 2012
2. *Ponts suspensius...*
Benicarló: Onada, 2013
3. *Un pont de lletres per a Carles Salvador*
Castelló: Edicions El Pont, 2017
4. *Estats d'excepció*
Castelló: elpontdeleslletres.cat, 2020
5. *Fusteries del pont*
Castelló: Edicions El Pont, 2022

contacte@elpontdeleslletres.cat

www.elpontdeleslletres.cat

